

Univerzita Palackého v Olomouci
Pedagogická fakulta

Katedra českého jazyka a literatury

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Téma šikany v současné světové literatuře pro mládež

Klára Purkertová

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Šikana v současné světové literatuře pro mládež vypracovala samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato bakalářská práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Datum

.....

Klára Purkertová

Poděkování:

Děkuji Mgr. Jana Sladová, Ph.D., za odborné vedení mé bakalářské práce a poskytování cenných rad při jejím zpracování.

Datum

.....
Klára Purkertová

Obsah

Úvod	5
1 Šikana.....	7
1.1 Příčiny šikany	9
1.2 Aktéři šikany	10
1.2.1 Agresor	10
1.2.2 Oběť.....	13
1.3 Znaky šikanovaného dítěte	15
1.4 Prevence šikany ve školním prostředí i mimo něj	17
1.5 Formy šikany	20
1.6 Následky šikany	22
2 Teorie literatury pro děti a mládež	24
2.1 Funkce literatury pro děti a mládež	27
2.2 Vývoj literatury pro děti a mládež.....	28
2.2.3 Současná tvorba	29
2.2.4 Vývojové etapy	30
2.3 Problémová témata v současné literatuře pro děti a mládež.....	31
3 Analýza vybraných děl.....	32
3.1 Jsem Vincent a nebojím se	33
3.2 Nahoře bez.....	40
3.3 Julie a žralok.....	49
3.4 Srovnání analýz	58
Závěr	60
Seznam použité literatury	62
Internetové zdroje	64
Dokumenty	65
Seznam tabulek.....	66

Úvod

Šikana je jedním ze stále aktuálních a vážných celospolečenských problémů, který negativně ovlivňuje životy dětí, mladých lidí, ale také dospělých. I přesto, že se nejedná o žádný fenomén, zájem společnosti o toto téma neustále roste. Důvodem je to, že šikana na svých obětech zanechává fyzické i duševní šrámy, které mohou přetrvávat až do dospělosti.

Tématu šikany je věnována zvýšená pozornost ze stran odborníků, ale také ze stran široké veřejnosti. Skrze ně toto téma proniklo až do umělecké tvorby. V současné době je velkým trendem vyobrazování problémových témat v knihách pro děti a mládež. Jinak tomu není ani s tématem šikany. Řada současných literárních děl pro děti a mládež reflektuje bolestnou problematiku šikany a poukazuje na její různé podoby. Pomocí nich je realita šikanování přiblížena očima obětí i očima agresorů.

V první části této práce se zabýváme právě samotnou teorií šikany, a to konkrétně, jak problematiku šikany vykládají různí autoři, jaké jsou její příčiny a znaky, jaké následky může šikana mít, kdo se šikany účastní a také jak se můžeme celému tomuto problému vyhnout.

Druhá část se potom věnuje teorii literatury pro děti a mládež. Zabývá se tím, jak se literatura pro děti a mládež vyvíjela a jaká témata jsou v dnešních knihách pro děti aktuální.

Praktická část bakalářské práce se zaměřujeme na analýzu a interpretaci tématu šikany ve vybraných dílech světové literatury pro děti a mládež, jež vyšly v českém překladu v posledních pěti letech. Analyzována budou díla, pro něž je téma šikany hlavním tématem, ale také díla, jež mají jiné hlavní téma a téma šikany je pro ně tedy tématem vedlejším.

Cílem této práce je přispět k hlubšímu porozumění fenoménu šikany. Zobrazit, jak s tématem šikany pracují knihy pro děti a mládež a jakým způsobem může vhodně zvolená četba pomoci dětem a mládeži vypořádat se s problémovými zkušenostmi ze života, konkrétně tedy se zkušenostmi s šikanou. Cílem je také

ukázat, že knihy pro děti mohou být vhodným prostředkem pro šíření osvěty o šikaně ve třídě, ale také jako podklad pro rodiče, a především pak pro mladé čtenáře.

1 Šikana

V úvodní kapitole této bakalářské práce se budeme zabývat samotným tématem šikany v dětství a dospívání, a to především ve školách. Konkrétně se budeme věnovat definici pojmu šikana, vymezení příčin šikany, znakům šikany, formám šikany, aktérům šikany, následkům šikany a v neposlední řadě prevenci šikany. Cílem této kapitoly je seznámit čtenáře s daným termínem, vymezením průběhu jednotlivých stádií, se znaky šikany, s možnostmi řešení a prevencí.

Šikana je celosvětovým problémem, který zasahuje do života nejen dětí a dospívajících, ale také dospělých, nejen v rolích obětí. Šikana má vážné dopady na zdraví obětí, a to jak fyzické, tak duševní. Toto téma je globální a stále aktuální, neboť se s ním potýkáme nejen ve školách, ale také na pracovištích, v online prostředí, rodině a jiných místech.

„Pojem šikana pochází z francouzského slova chicane, což znamená zlomyslné obtěžování, týrání, sužování, pronásledování atd.“¹ Říčan (1995) také uvádí, že pojem šikana u nás jako první zavedl pražský psychiatr Petr Příhoda, a to před listopadem 1989, kdy se o něčem takovém vědělo, ale v socialistické armádě bylo nepřipustné něco takového přiznat.²

Kolář (2011) šikanu definuje následovně *„jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně týrá a zotročuje spolužáka či spolužáky a používá k tomu agresi a manipulaci.“³*

Janošová a Říčan (2010) šikanu definují jako opakované chování (ve velmi závažných případech i jako jednorázové chování), kdy se ubližuje jedinci, který se

¹ ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995. ISBN 8071780499, s. 25.

² Tamtéž, s. 25.

³ KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-871-5, s. 32.

nemůže nebo nedokáže bránit. Definici ještě upřesňují, za šikanu považují ubližování mezi osobami, které jsou ve stejném postavení.⁴

Podle Dařilka (2013) je šikana záměrná agrese realizovaná jednou osobou nebo skupinou osob, která většinou trvá delší dobu, může se však jednat i o jednorázový brutální útok.⁵

Podle Bendla (2003) je šikana fyzické, psychické nebo kombinované ponižování konané „silnějšími“ jedinci na skupině „slabších jedinců.“⁶

A v neposlední řadě definice šikany dle Metodického pokynu ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních je šikana forma agrese, která ohrožuje naplňování cílů a zásad vzdělávání, kdy dochází k narušení bezpečí žáka a učitelů. Za šikanování se považuje agresivní chování jedince vůči druhému, které je charakteristické vědomým, záměrným ubližováním vůči bezmocné, „slabší“ oběti. Za šikanu se podle tohoto pokynu nepovažuje např. škádlení, kdy hranice mezi škádlením a šikanou je velmi tenká, a odlišit ji lze např. tak, že škádlení dokáže žák opětovat, bránit se mu, což u šikany nelze.⁷

Uvedené definice se v menší či větší míře v něčem liší. Bendl poukazuje na to, že šikana bývá konána silnějšími jedinci vůči slabším jedincům. Kolář zmiňuje, že šikana nemusí být konána pouze jedním člověkem, ale za šikanou může stát i skupina jedinců. Ze všech definic však vyplývá, že šikana je záměrné, fyzické i psychické ubližování, které je konané jedincem nebo skupinou jedinců a většinou se jedná o záležitost dlouhodobějšího charakteru, jen ve výjimečných případech jde o jednorázový akt.

⁴ JANOŠOVÁ, Pavlína a ŘÍČAN, Pavel. *Jak na šikanu*. Grada, 2010. ISBN 978-80-247-8348-2, s. 22.

⁵ DAŘÍLEK, Pavel. *Agrese a šikana u dětí a možnosti jejich zvládnutí*. Studijní opora. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3758-3, s. 33.

⁶ BENDL, Stanislav. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV nakladatelství, 2003. ISBN 8086642089, s. 26.

⁷ Metodický pokyn č. j. MSMT-21149/2016, s. 1–3.

1.1 Příčiny šikany

Šikana má řadu příčin a agresor různé motivy, které ho k tomuto jednání vedou. V této práci se budeme věnovat pouze šikaně ve školním prostředí – mezi dětmi a mládeží. Hlavními motivy, které vedou agresora k šikanování, jsou touha po moci a krutost. Můžeme se však setkat s různými motivy. *Motiv upoutání pozornosti*, kdy má agresor pocit nedostatku pozornosti nebo si chce pozornost ve skupině udržet, a to ho žene k šikanování. *Motiv žárlivosti*, kdy agresor své oběti zřejmě závidí vztah s učitelem nebo kamarády. V některých případech má agresor strach z toho, že by on sám mohl být šikanován, proto si pro jistotu najde oběť, jež bude šikanovat, tomuto motivu říkáme *motiv prevence*. Setkat se můžeme také se šikanou, jejíž příčinou je pouze chtíč po zahrnutí nudy. Někteří agresori, kteří jsou např. ve škole neúspěšní, touží po tom, aby byli zapamatovatelní nějakým výkonem, proto se rozhodnou šikanovat – *motiv vykonat něco velkého*. Zajímavým motivem je *motiv „Mengeleho“*, který spočívá v tom, že agresora baví experimentovat, jednoduše zkouší, co jeho oběť vydrží.⁸

Příčiny šikany jsou různé, agresora k tomuto chování může vést nedostatek sebevědomí a touha po pozornosti, sklony k agresivnímu chování, které úzce souvisí s výchovou v rodině, násilí, jež děti sledují v médiích (reportážích), televizních pořadech nebo počítačových hrách. Zdrojem agrese, a tedy i šikany, může být nedostatek pohybu nebo špatné stravovací návyky.⁹

Dařílek (2013) dále jako možné příčiny šikany uvádí např. *narušené vztahy ve skupině, výskyt většího počtu agresorů ve skupině*, kteří se poté mohou spojit a začít šikanovat slabšího jedince. Šikana mohou způsobit nebo podpořit také narušené vztahy mezi učitelem a žáky nebo *nedostatečný výchovný dozor učitele*.¹⁰

⁸ KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-871-5, s. 140–141.

⁹ BENDL, Stanislav. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV nakladatelství, 2003. ISBN 8086642089, s. 54–56.

¹⁰ DAŘÍLEK, Pavel. *Agrese a šikana u dětí a možnosti jejich zvládnutí*. Studijní opora. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3758-3, s. 35.

1.2 Aktéři šikany

V procesu šikany proti sobě stávají dvě skupiny aktérů (účastníků), konkrétně agresor, který je iniciátorem šikany a šikanu koná, a samotná oběť. Dále se v procesu můžeme setkat s rodiči, spolužáky, učiteli nebo kamarády, kteří se do toho procesu více či méně zapojují.

1.2.1 Agresor

Martínek (2015) je toho názoru, že příčina, proč se z dítěte stane agresor, je vždy v rodinném prostředí. Rozlišuje také čtyři základní typy agresorů:

1. *agresor hrubý, fyzický* – agresor se vyznačuje fyzickou převahou nad obětí, svou oběť šikanuje fyzicky, v rodinném prostředí tento člověk zažívá něco podobného a zároveň se zde objevuje faktor nečitelného rodiče,¹¹ který tak v dítěti vyvolává pocit nejistoty, jež může být následně spouštěčem agrese,

2. *agresor jemný, kultivovaný* – agresor často pochází z rodiny, kde panuje tvrdá výchova, která rovněž v dítěti vyvolává napětí, ve vztahu k dospělým, a především učitelům, je tento žák velice slušný, učitelé bývá oblíbený, když ale není pod dozorem, spouští spolu se svými „podřízenými“ poměrně tvrdou šikanu,

3. *agresor srandista* – jedná se o volnomyšlenkáře, který většinou pochází z takového typu rodiny, rád vtipkuje a případnou šikanu umí zakrýt tím, že se jedná pouze o žert,

4. *agresor spouštějící ekonomickou šikanu* – jde většinou o děti z bohatých rodin, kde mají děti nadbytek všeho.¹²

Kolář (2011) na základě svých výzkumů a pozorování zjistil, že agresori jsou většinou silní jedinci, alespoň v dané skupině, ve které působí. Tito agresori měli určitou převahu ve své skupině, kde šikanovali, jednalo se většinou

¹¹ Rodič, který trestá a chválí podle nálady

¹² MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Pedagogika. Praha: Grada, 2015. ISBN 978-80-247-5309-6, s. 161–163.

o psychicky i fyzicky zdatné jedince, kteří ale byli duchovně i mravně nezralí a jejich motivem byla touha po moci a krutosti. Kolář (2011) stejně jako Martínek (2015) vidí příčinu toho, že se z dítěte stane agresor, v rodině. Na základě pozorování sestavil tabulku tří typů iniciátorů šikanování s typickými vlastnostmi, formou šikanování a charakteristikou rodinného prostředí.¹³

Tabulka 1: Typy iniciátorů šikanování podle M. Koláře (2011)¹⁴

Typ	Charakteristika	Vnější forma šikanování	Specifika rodinné výchovy
„Drsník“	hrubý, primitivní, impulzivní, se silným energetickým přetlakem, kázeňskými problémy – narušeným vztahem k autoritě, někdy zapojený do gangů páčajících trestnou činnost	šikanuje masivně, tvrdě a nelitostně, vyžaduje absolutní poslušnost, používá šikanování cíleně k zastrahování ostatních	častý výskyt agrese a brutality rodičů, jako by agresori násilí vraceli nebo napodobovali
„Slušník“	velmi slušný, kultivovaný, narcisticky šlechtěný, sevřený, zvýšeně úzkostný, někdy i se sadistickými tendencemi v sexuálním smyslu	násilí a mučení je cílené a rafinované, děje se spíše ve skrytu, bez přítomnosti svědků	časté uplatňování důsledného a náročného přístupu, někdy až vojenského drilu bez lásky
„Srandista“	„srandista“, optimistický, dobrodružný, se značnou sebedůvěrou, výmluvný, nezřídka oblíbený a vlivný	šikanuje pro pobavení sebe i ostatních, patrně snaha vypíchnout „humorné“ a „zábavné“ stránky	bez významných specifik, pouze je přítomna citová subdeprivace a absence duchovní a mravních hodnot v rodině

I Bendl (2003) je stejného názoru jako Martínek (2015) a Kolář (2011), tedy že iniciátoři šikany ve většině případů pocházejí z rodin, kde se minimálně jeden z rodičů dopouští násilí, preferuje fyzické tresty a je tolerantnější k agresivnímu chování svých potomků. Bendl také upozorňuje na rozpor mezi některými autory,

¹³ KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-871-5, s. 139–140.

¹⁴ MACHÁČKOVÁ, Iveta. *Šikana ve škole a její prevence na 1. stupni základní školy* [online]. Hradec Králové, 2021 [cit. 2023-11-08]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/z8b7zi/>. Diplomová práce. Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Ing. et Ing. Mgr. Marie Herynková, Ph.D., s. 25.

kdy někteří jako znak agresora uvádějí jeho nízké sebevědomí a malou sebedůvěru a jiní naopak sebejistotu a vyvrací pocit méněcennosti agresorů, jedná se ale spíše o ojedinělý názor.¹⁵

Iniciátoři šikany doopravdy mívají jakési typické vlastnosti. Může jimi být již výše zmíněná touha po moci a krutosti, mravní a psychická nezralost nebo fyzická a psychická zdatnost. Dále to bývají jedinci, kteří jsou v dané skupině nejsilnější a vyznačují se dobrými sociálně poznávacími schopnostmi.¹⁶

Existuje tedy mnoho názorů a definic iniciátorů šikany – agresorů, jejichž rysy jsou rovněž různé, k tomuto chování je může vést nedostatek sebevědomí a touha po pozornosti, sklony k agresivnímu chování, které úzce souvisí s výchovou v rodině, násilí, které děti sledují v médiích (reportážích), televizních pořadech atd. Většina autorů se ale shoduje v tom, že příčina agresivního chování dítěte a toho, že se z něj stal agresor, je v rodinném prostředí. Shodují se také na tom, že se jedná buď o fyzicky nebo psychicky zdatné jedince (nebo obojí) a o jedince, kteří touží po moci a krutosti.

¹⁵ BENDL, Stanislav. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV nakladatelství, 2003. ISBN 8086642089, s. 43–44.

¹⁶ DAŘÍLEK, Pavel. *Agrese a šikana u dětí a možnosti jejich zvládnutí*. Studijní opora. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3758-3, s. 39.

1.2.2 Oběť

Druhým z hlavních aktérů šikany je ten, který z tohoto aktu odchází psychicky nebo fyzicky zraněný, a to samotná oběť šikany. Stejně jako u iniciátorů, tak i u obětí se objevují nějaké typické rysy a vlastnosti, které samotnou oběť charakterizují nebo z ní dělají snadnější terč pro agresory.

Oběťmi šikany se často stávají tělesně slabší jedinci, jedinci, kteří se nějakým způsobem liší od ostatních vnějšími znaky – nosí brýle, jsou obézní, mají jinou barvu pleti, vlasů, jsou handicapovaní nebo pochází ze sociálně znevýhodněné rodiny. Dále to mohou být neurotické děti, děti trpící ADHD, jedinci s opožděným rozumovým vývojem, děti sobecké, provokující, submisivní nebo nesolidární. Terčem šikany se často stávají také tzv. špti nebo jedinci, kteří jsou v kolektivu noví.¹⁷

Martínek (2009) uvádí, že častými oběťmi šikany jsou děti učitelů, a to hlavně v případě, kdy rodič vyučuje na stejné škole, jež navštěvuje jeho dítě. V dalších znacích se shoduje s Říčanem a Jánošovou (2010) a za typické znaky obětí rovněž považuje slabost, bojácnost, zamlklost nebo různé odlišnosti (např. barvu vlasů). V dnešní době se objevuje velká snaha o začlenění handicapovaných dětí do základních škol, nepřipravená integrace ale z těchto dětí může udělat snadné oběti.¹⁸

Podle Koláře (2011) je složitější vystihnout rysy a typologii obětí než u agresora. Obětí šikany se podle něj může stát prakticky každé dítě. I tak ale uvádí znaky, které vystihují typické oběti. Obětí podle něj může být i velice fyzicky zdatný chlapec, který je ale psychicky bezbranný a bázlivý a při náznaku agrese je

¹⁷ ŘÍČAN, Pavel a JANOŠOVÁ, Pavlína. *Jak na šikanu*. Pro rodiče. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2991-6, s. 59–61.

¹⁸ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Pedagogika (Grada). Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2310-5, s. 139–141.

vystrašený. Další znaky jsou shodné se znaky předchozích autorů. Na základě svých poznatků sestavil typologii obětí, kdy oběti řadí do 4 podskupin.¹⁹

„Typologie obětí podle Koláře:

1. oběti „slabé“ s tělesným a psychickým handicapem,

2. oběti „silné“ a nahodilé,

3. oběti „deviantní“ a nekonformní,

4. šikanovaní žáci s životním scénářem oběti.“²⁰

Bourcetová a Gravillonová (2006) se rovněž snaží odpovědět na otázku mnoha rodičů: *„Proč zrovna moje dítě?“* Může se jednat o pouhou náhodu či shodu okolností nebo se oběť může nacházet ve špatném čase na špatném místě. Může jít také o rasovou nesnášenlivost, dívka či chlapec může být agresorovou představou, které chce ubližovat apod. Dále to může být samotné riskování oběti, kdy jde oběť v noci sama domů, obléká se vyzývavě, svým stylem oblékání nebo celkovým vzhledem se liší od ostatních, i to může agresora přimět k jeho chování, ani to ho ale neomlouvá. Často také musíme zapátrat hluboko do podvědomí oběti, neboť některé oběti se údajně agresivě vystavují podvědomě, aby na svou tragédii upozornily.²¹

¹⁹ KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-871-5, s. 141–144.

²⁰ Tamtéž, s. 144.

²¹ BOURCET, Stéphane a GRAVILLON, Isabelle. *Šikana ve škole, na ulici, doma: jak bránit své dítě--: praktický průvodce pro rodiče, pedagogy a vychovatele*. Praha: Albatros, 2006. ISBN 8000015528, s. 20–24.

Podobně jako to bylo u iniciátorů šikany, tak je to i u obětí, ty také v menší či větší míře ovlivňuje rodinné prostředí, ve kterém žijí a vyrůstají.

Často se jedná o přehnaně ochranné rodiny, kde děti vyrůstají v tom, že svět okolo nich je pro ně nebezpečný. Rodiče nebo i prarodiče v těchto rodinách si nedokáží připustit, že jejich dítě dospívá a přehnaně jej ochraňují²². Říčan a Janošová (2010) kromě již zmíněné přehnané ochrany zmiňují také „*jedináčkovskou výchovu*.“ Oběti podle nich zpravidla pochází z rodin, kde odmala dítěti vštepují, že násilí je špatné, že prát se nemá a dítě se poté neumí bránit. Dále jsou to rodiny izolované (jsou členy nějaké sekty, kultu nebo nějaké radikální skupiny) nebo rodiny s nadměrně puritánskou výchovou, především sexuální, kdy má poté dítě strach z něčeho, co je pro jeho vrstevníky zcela běžné.²³

Většina autorů se tedy shoduje na tom, že šikanované dítě se určitým způsobem odlišuje od ostatních dětí, ať už svými vlastnostmi, chováním nebo vzhledem. Nejčastěji se jedná o děti handicapované, v kolektivu nové, slabé nebo bojácné. Z popisů autorů vyplývá také to, že za to, že se dítě stane obětí šikany, může výchova a rodinné prostředí, ve kterém dítě vyrůstá.

1.3 Znaky šikanovaného dítěte

Některé děti zvládají dobře neprojevat své emoce, nesvěřují se svým blízkým ani kamarádům a u takových dětí se velmi těžko poznává, že je něco trápí. Vnímavý rodiče nebo vnímavý učitel by si ale mohl všimnout znaků a signálů, které dítě vykazuje nebo vysílá a poznat tak, že ho něco trápí, v horším případě jej někdo šikanuje.

Většina dětí si mimo školu schází se svými kamarády a spolužáky, varovným signálem by tedy mohlo být, když dítě žádní přátelé nenavštěvují a on je také ne. Dále by si rodiče u šikanovaného dítěte mohli všimnout jeho nechuti chodit

²² MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Pedagogika (Grada). Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2310-5, s. 139–140.

²³ ŘÍČAN, Pavel a JANOŠOVÁ, Pavlína. *Jak na šikamu. Pro rodiče*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2991-6, s. 62-63.

do školy, odkládání odchodu do školy, kdy se snaží o to, aby přišlo pozdě, „simulování“ různých nemocí, které by mu mohli zabránit v odchodu do školy, šikanované dítě se také bojí samo chodit ze školy, případně do školy, a často střídá trasy, kterými chodí, nebo prosí o odvoz. Agresoři svým obětem často kradou svačiny a majetek nebo poškozují věci, proto šikanované dítě často chodí domů hladové nebo žádá o nové věci. Šikanované děti také bývají náladové, odmítají se svěřovat se svými problémy, mají problémy se spánkem, ve kterém je často budí noční můry, odmítají jíst a někdy to může dojít až k výhrůzkám o spáchání sebevraždy. Tyto děti mohou mít také problémy ve škole, protože ztrácejí schopnost soustředit se a nemají zájem o učení, to může vést také ke zhoršenému prospěchu.²⁴

Lovasová (2006) upozorňuje na to, že většina dětí nepřizná, že jsou šikanované, a to především proto, že mají strach z pomsty ze strany agresora, někdy může jít ale také o strach z reakce rodičů. Měli bychom tedy pozorovat změny v chování těchto dětí a změny jejich vzhledu. Pro přehlednost rozlišuje varovné signály na nepřímé, které se týkají chování a zevnějšku dítěte a přímé, které odrážejí chování dítěte vůči okolí.²⁵

²⁴ AISIS, o.s. Jak poznám, že mi šikanují dítě? *Minimalizace šikany*. [online]. 2023. [cit. 4.12.2023]. Dostupné z: https://www.minimalizacesikany.cz/chci-se-do-zvedet/48-rady-pro-rodice/205-jak-poznam-ze-mi-sikanuji-dite#s5_scrolltop

²⁵ LOVASOVÁ, Lenka. *Šikana*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN isbn80-86991-65-2, s. 9.

Tabulka 2: Přímé a nepřímé ukazatele podle L. Lovasové (2006)²⁶

Nepřímé ukazatele	Přímé ukazatele
Strach jít ráno do školy	Úmyslné ponižování
Záskoláctví	Hrubé žertování a zesměšňování
Opakované bolesti hlavy či břicha	Nadávky
Zhoršení prospěchu ve škole	Neustálé kritizování a zpochybňování
Ztráta zájmu o učení	Poškození a krádeže osobních věcí
Porucha soustředění	Poškození oděvu
Pobývání v blízkosti učitelů	Výsměch
Ustrašené vystupování	Pohrdání
Pozdní návraty ze školy	Omezování svobody
Návraty s poškozeným a ušpiněným oděvem	Bití, kopání a jiné tělesné napadání
Dítě se ze školy vrací vyhladovělé	
Modřiny a odřeniny bez věrohodného vysvětlení	
Opakovaná ztráta peněz či osobních věcí	
Dítě žádá peníze pod různými záminkami	
Špatné usínání, noční můry	
Smutná nálada	
Apatie, někdy nezvyklá agresivita	

Pokud budeme brát v potaz dělení znaků na přímé a nepřímé, tak Vágnerová (2011) se ve své příručce pro rodiče zaměřuje pouze na znaky přímé. Rodič by si podle ní u svého dítěte mohl všimnout například těchto znaků: Domů dítě nechodí navštěvovat žádní kamarádi ani spolužáci a ani on sám se s nikým nevidá, ráno se mu nechce chodit do školy a odchod odkládá, nemá chuť k jídlu, často domů chodí hladové atd.²⁷

1.4 Prevence šikany ve školním prostředí i mimo něj

Nejprve si definujeme pojem prevence. Prevenci lze jednoduše vysvětlit jako předcházení. Podle Koláře (2010) je prevence „*činnost zabraňující pozdějšímu vzniku nežádoucích projevů v chování či ve vzdělávání. V podstatě dobrá výchova je*

²⁶ Tamtéž, s. 10.

²⁷ BAJEROVÁ, Markéta a VÁGNEROVÁ, Kateřina. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-912-5, s. 17.

*nejkvalitnější prevenci nevhodného chování, poruch chování, nedostatečnosti ve vzdělávání.*²⁸

Prevence se tradičně definuje jako primární, sekundární a terciální prevence. Formulace pro šikanu by byla následovná.

Primární prevenci lze využít tam, kde šikana ještě nenastala. Vymezuje se předáváním informací o šikaně, budováním pozitivních vztahů v kolektivu, preventivními opatřeními a výchovou v rodině.

Sekundární prevence se zabývá šikanou, která již probíhá nebo proběhla a snaží se ji co nejrychleji vyřešit a stanovit zásady, pravidla, strategie a opatření, aby se akt už víckrát neopakoval.

Terciální prevence se potom týká specializovaných pracovišť, kde pracují s aktéry šikany.²⁹

V České republice se Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy snaží minimalizovat šikanu ve školách. MŠMT³⁰ stanovuje pravidla, principy a strategie, které by měly být prevencí šikany ve škole. Škola by měla výskyt šikany řešit, celá škola by se měla podílet na aktivním přístupu problematiky šikany. Podle MŠMT musí vedení školy vždy pověřit jednu osobu, která se bude problematikou šikany zabývat a neustále se v ní vzdělávat. Škola si dále stanoví pravidla, která jasně vymeží, které chování se považuje za šikanu a z takového chování také vyvodí patřičné důsledky, jež budou ve školním řádu rovněž ukotveny. Pomoci by mohla také tzv. třídní pravidla, která si žáci stanoví sami ve spolupráci s učitelem ve třídnických hodinách, které by rovněž měly být pravidelně realizovány jako prevence šikany. Důležitá je také komunikace mezi pedagogy navzájem a informovanost. Jako primární prevenci má škola sestavený Preventivní program

²⁸ KOLÁŘ, Zdeněk. *Výkladový slovník z pedagogiky: 583 vybraných hesel*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3710-2, s. 306.

²⁹ DAŘÍLEK, Pavel. *Agrese a šikana u dětí a možnosti jejich zvládnutí*. Studijní opora. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3758-3, s. 53.

³⁰ Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy.

školy, jehož součástí je Školní program proti šikanování, který popisuje preventivní opatření školy.³¹

Prevenčí především ve školách se zabývá Kolářova (2011) sedmivrstevná prevence, která se zaměřuje na identifikaci příčin a podmínek:

- *„pedagogická komunita, která posiluje imunitu školních skupin a celých škol proti onemocnění šikanováním,*
- *specifický program proti šikanování jako dílčí součást školní komunity, který dokáže případné onemocnění brzy detekovat a účinně léčit,*
- *odborné služby rezortu školství, tvořené pedagogicko-psychologickými poradnami, středisky výchovné péče, speciálně pedagogickými centry, diagnostickými ústavami apod., jejichž úkolem je umět řešit pokročilé šikany a vůbec poskytnout servis v oblasti prevence šikanování,*
- *spolupráce škol s odborníky z jiných rezortů a nestátními organizacemi zabývajícími se prevencí šikanování. Patří sem například spolupráce s kriminalisty pro mládež, sociálními kurátory, dětskými psychiatry, zejména při brutálních a kriminálních šikanách,*
- *pomoc a podpora MŠMT a krajských úřadů školám při vytváření prevence šikanování,*
- *kontrola škol ze strany České školní inspekce, MŠMT a krajských úřadů, jak jsou připraveny ochránit žáky před šikanováním,*
- *monitorování situace a zabezpečování ochrany práv dětí nevládními organizacemi, jako je například Nadace Naše dítě a Linka bezpečí, Amnesty International v ČR, občanské sdružení Společenství proti šikaně.“³²*

³¹ Metodický pokyn č. j. MSMT-21149/2016, s. 2–3.

³² KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-871-5, s. 263.

Jak jsme již zmínili v kapitole Aktéři šikany, to, zda dítě bude obětí šikany nebo naopak agresorem lze vyvrátit rodinnou výchovou. Již od mala máme nějaké základní potřeby, které by měly být pro náš zdravý rozvoj naplňovány, je to potřeba místa, podnětů, péče a výživy, potřeba ochrany, potřeba podpory a v neposlední řadě potřeba hranic. Pokud se tomu tak nestane a některá z těchto potřeb zůstane nenaplněná, může se stát, že se z dítěte stane agresor nebo naopak oběť.³³

Presumpce pro to, že se z dítěte stane agresor může vycházet i z výchovných stylů – autoritářského, liberálního a demokratického. U autoritářského a liberálního výchovného stylu je určitá pravděpodobnost, že se z dítěte stane aktér šikany, a to v jakékoli roli.³⁴

1.5 Formy šikany

Šikanování je dlouhodobým problémem, který prakticky postihuje všechny věkové skupiny. Formy šikany jsou různorodé a neustále se vyvíjející v důsledku vývoje moderních technologií a společenských změn. Nemusí jít pouze o fyzické či verbální napadání, ale i o další metody, které mohou mít na psychiku člověka ničivé dopady.

Kolář (2011) na základě své praxe vyzoroval jako nejefektivnější metodu klasifikace forem šikany základní formy šikany, tedy ty, které propojují vnější obraz šikany s následnou léčbou. Jde o formy šikany rozdělené na základě typu agresora a prostředků, kterými oběť týrá, podle věku a typu školy, na základě genderu, způsobu řízení dané školy nebo vzdělávacích potřeb jednotlivých aktérů šikany.³⁵

³³ BAJEROVÁ, Markéta a VÁGNEROVÁ, Kateřina. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-912-5, s. 49–55.

³⁴ Tamtéž, s. 58–60.

³⁵ KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-871-5, s. 78.

Tabulka 3: Základní formy šikany (Kolář 2011)

Šikana podle typu agrese – prostředků týrání	Fyzická, psychická a smíšená šikana, kyberšikana – jako specifická forma psychické šikany
Šikana podle věku a typu školy	Šikana mezi předškoláky, žáky prvního a druhého stupně, uční, gymnazisty a vysokoškoláky
Šikana z genderového hlediska	Chlapecká a dívčí šikana, homofobní šikana, šikana chlapců vůči děvčatům, šikana dívek vůči chlapcům
Šikana odehrávající se ve školách s různým způsobem řízení	Na jedné straně škola s demokratickým vedením a na druhé straně škola, případně výchovný ústav, kde je tvrdý hierarchicko-autoritativní režim
Šikana podle speciálních vzdělávacích potřeb aktérů	Šikana neslyšících, nevidomých, tělesně postižených, mentálně retardovaných žáků apod.

MŠMT rozlišuje běžnou a komplikovanou šikanu. Patří sem neobvyklé formy šikany, tedy ty, které ohrožují život oběti šikany nebo se vymykají schématu šikany. Dále do komplikovaných forem šikany řadíme základní formy šikany, se kterými ale zatím nemáme žádnou zkušenost a šikany se zakrývajícím a „protiúzdavým“ systémem.³⁶

Kolář (2001) neobvyklé formy šikany rovněž rozděluje do dvou skupin, v první skupině jde rovněž o fyzicky brutální formy šikany, kterých můžeme být svědky. Ve druhé skupině jsou formy šikany, které se vyjímají nějakou změnou ve schématu šikanování, což poté vede ke ztížení léčby šikany, jde např. o šikanování na internátech, v „pastácích“, rasově motivovanou šikanu, šikanu ovlivněnou požitím alkoholu či drog.³⁷

1.6 Následky šikany

Šikana má dopad na fyzické a psychické zdraví oběti i aktéra, a to nejen v dětství, ale také v dospělosti.

Obecně má tento jev největší dopad na osoby, které byly nejen obětí šikany, ale také samotnými aktéry. Dále se šikana dotýká samotných obětí šikany a nejméně aktérů. Závažnost dopadů na psychické a fyzické zdraví jedince se odvíjí především od frekvence, závažnosti a celkové délky trvání šikanování.³⁸

U dětí jsou v dopadech na fyzické zdraví nejčastěji pozorovány pocity únavy, nechutenství, různé druhy bolestí (hlavy, břicha apod.), závratě nebo poruchy spánku. Co se týče psychického zdraví, děti mívají sklon k depresím, úzkostem,

³⁶ Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování MŠMT č.j.: 21291/2010-28, příloha č. 6, s. 11–13.

³⁷ KOLÁŘ, Michal a STEJSKAL, Bohumil. *Bolest šikanování*. Praha: Portál, 2001. ISBN 807178513X, s. 131–132.

³⁸ Šikana a její dopady. *13 hříchů rodičovství*. [online]. 2022. [cit. 2024-02-20]. Dostupné z: <https://13hrichurodicovstvi.cz/43-sikana-a-jeji-dopady/>.

mohou se u nich objevit různé formy sebepoškozování až myšlenky na sebevraždu, užívání návykových látek, psychotické projevy chování, HPO³⁹ atd.⁴⁰

Vliv šikany se podle některých studií může projevit i 40 let po prožité události. Aktéři šikany mají v dospělosti problém s navazováním vztahů a obecně se začleněním do společnosti. U obětí šikany se vyskytuje řada psychických poruch (úzkost, deprese, PPP⁴¹ nebo posttraumatická stresová porucha), ženy, které byly oběťmi a zároveň aktérkami šikany, mají sklon k depresím a panickým poruchám. U mužů se objevily především sebevražedné sklony. U aktérů šikany je zvýšené riziko výskytu antisociální poruchy osobnosti.⁴²

Byla sledována i celá řada dalších podnětů, řada z nich ale nebyla potvrzena, šlo např. o sklon k alkoholismu u obětí šikany. Naopak bylo u obětí pozorováno zvýšené riziko kouření. Potvrzen nebyl také vliv na ekonomický statut. Byla však potvrzena hypotéza, že mladí dospělí, kteří byli šikanováni, mají významně vyšší BMI⁴³ a riziko obezity než osoby, které šikanovány nebyly.⁴⁴

³⁹ Hraniční porucha osobnosti

⁴⁰ Šikana a její dopady. *13 hříchů rodičovství*. [online]. 2022. [cit. 2024-02-20]. Dostupné z: <https://13hrichurodicovstvi.cz/43-sikana-a-jeji-dopady/>.

⁴¹ Poruchy příjmu potravy

⁴² *Šikana v dětství jako predisponující faktor pro psychické problémy v dospělosti*. Česká a slovenská psychiatrie. 2014, roč. 110, č. 6, s. 317-325. ISSN 1212-0383, s. 318.

⁴³ Body Mass Index = Index tělesné hmotnosti

⁴⁴ *Šikana v dětství jako predisponující faktor pro psychické problémy v dospělosti*. Česká a slovenská psychiatrie. 2014, roč. 110, č. 6, s. 317-325. ISSN 1212-0383, s. 318-319.

2 Teorie literatury pro děti a mládež

V následující kapitole a jejích podkapitolách se budeme věnovat problematice vymezení pojmu literatury pro děti a mládež, jejím funkcím a vývoji. Následně také problémovým tématům v tomto typu literatury.

Pojem „literatura pro děti a mládež“ nemusí mít úplně tak triviální vysvětlení, jak by se na první pohled mohlo zdát. Nejen autoři a kritici se zabývají otázkou, která díla jsou pro děti vhodná a dobrá a jak vlastně poznáme, že jsou určena přímo dětem, když je často čtou i dospělí, a naopak děti často čtou díla určena dospělým čtenářům.

V průběhu 20. století se začaly různé studie snažit o nějaké ucelené vysvětlení pojmu *literatura pro děti a mládež* a vymezit různé literární žánry, které se s tímto odvětvím literatury pojí. V 60. letech 20. století začal být delší termín *literatura pro děti a mládež* nahrazován kratším termínem – *dětská literatura*. Takto se termín vyvíjel i v dalších zemích, my se nejčastěji můžeme setkat s anglickým termínem – *children's literature*.⁴⁵

Jak už jsme zmínili výše, vysvětlení pojmu *literatura pro děti a mládež* nemusí být tak jednoduché, jak by se na první pohled mohlo zdát. Existují dva pohledy na toto odvětví literatury. Na jedné straně je pohled, kdy jsou knihy určené dětem a mládeži považovány za klíčové, jsou brány jako jakýsi první kontakt s literárním světem, který dětským čtenářům otevírá dveře k dalším literárním dílům a dalším důležitým poznáním. Tyto knihy nechávají mladé čtenáře prozkoumat text a snaží se jim být přístupné. Na druhé straně je *dětská literatura* někdy opomíjena nebo považována za povrchní, je zde viditelná snaha o oddělení

⁴⁵ ČENĚKOVÁ, Jana a kol. *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury: adaptace mýtů, pohádek a pověstí, autorská pohádka, poezie, próza a komiks pro děti a mládež*. Praha: Portál, 2006., s. 11.

tohoto typu literatury od dospělého čtenáře. Možná proto, že dospělí čtenáři nejsou schopni plně proniknout pod její povrch a plně jí porozumět.⁴⁶

Podle Čeňkové (2006) je příjemcem dětské literatury osoba ve věku od tří do šestnácti let. Žánrová struktura je potom interpretována s ohledem na vývoj dětské psychiky v průběhu vývoje dítěte. Kromě předškolního věku a puberty, kdy jsou žánry přizpůsobeny specifickým vývojovým fázím dítěte (v pubertě – próza s dívčí hrdinkou nebo chlapeckým hrdinou, v předškolním věku – říkadla), ztrácí toto dělení svůj význam a využívá se především ve školní a nakladatelské praxi.⁴⁷

Toman (1992) interpretuje dětskou literaturu jako díla, která jsou záměrně určena nedospělým posluchačům, tedy do čtrnácti až patnácti let věku, případně díla, která byla psána za předpokladu, že budou určena dospělým čtenářům, nyní jsou ale jejich čtenáři i děti a mládež. Toman (1992) považuje dětskou literaturu v dnešní době za rovnocennou, už nestojí na okraji a není izolována od jiných oblastí literární tvorby.⁴⁸ Na rozdíl od Lukavské (2018), která stále vnímá jakýsi odstup a oddělení dětské literatury.⁴⁹ Za příčiny nízkého postavení dětské literatury byla považována „*nizká umělecká úroveň textu, přílišné a jednostranné zdůrazňování utilitární vzdělávací a výchovné intence, nezřídka spjaté s brakovou tvorbou a s komerčními, konzervativními a konvenčními autorskými přístupy.*“⁵⁰

V souvislosti s dětskou literaturou se setkáváme s tvorbou, která byla přímo předurčena dětským a mládežnickým čtenářům – intencionální literatura. Při tvorbě takového díla autor pracuje s vývojovým stupněm adresáta, především z psychologického hlediska a s dalšími aspekty, jako je respektování osobnosti

⁴⁶ SEGI LUKAVSKÁ, Jana (ed.). *Dítěti vstříc: teorie literatury pro děti a mládež*. Teoretická knihovna, 36. Brno: Host, 2018. ISBN 978-80-7577-413-2, s. 7.

⁴⁷ ČEŇKOVÁ, Jana a kol. *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury: adaptace mýtů, pohádek a pověstí, autorská pohádka, poezie, próza a komiks pro děti a mládež*. Praha: Portál, 2006., s. 12.

⁴⁸ TOMAN, Jaroslav. *Výbrané kapitoly z teorie dětské literatury*. České Budějovice: Univerzita Jihočeská, 1992. ISBN 8070400552, s. 47.

⁴⁹ SEGI LUKAVSKÁ, Jana (ed.). *Dítěti vstříc: teorie literatury pro děti a mládež*. Teoretická knihovna, 36. Brno: Host, 2018. ISBN 978-80-7577-413-2, s. 7.

⁵⁰ TOMAN, Jaroslav. *Výbrané kapitoly z teorie dětské literatury*. České Budějovice: Univerzita Jihočeská, 1992. ISBN 8070400552, s. 47.

dítěte a snaha o důkladnější poznání, porozumění a podporu rozvoje.⁵¹ Intencionální literatura je dána i vnějšími rysy, mezi které patří nakladatelství, věková kategorie či edice.⁵²

Druhou kategorií je tvorba neintencionální, což jsou díla, která byla původně napsána pro dospělé čtenáře, postupem času se ale stala součástí literatury pro děti a mládež. K tomuto postupnému začleňování docházelo buď vlivem bezprostřední volby čtenáře, výběrem pedagoga pro školní literární výchovu, vlivem čítanek, školní četby nebo úpravou již napsaných děl.⁵³

Do prvního okruhu bychom mohli zařadit pohádky Hanse Christiana Andersena, dobrodružné romány od Karla Maye, z české tvorby např. Kytici od Karla Jaromíra Erbena či některá díla Boženy Němcové. Do druhého okruhu, tedy mezi díla, která byla upravena pro dětské čtenáře, patří např. Defoův Robinson Crusoe, Gulliverovy cesty od Jonathan Swifta nebo Malý princ od francouzského autora Antoina de Saint Exupéryho.⁵⁴

⁵¹ TOMAN, Jaroslav. *Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury*. České Budějovice: Univerzita Jihočeská, 1992. ISBN 8070400552, s. 50.

⁵² MOCNÁ, Dagmar a PETERKA, Josef. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X, s. 361.

⁵³ Tamtéž s. 361.

⁵⁴ TOMAN, Jaroslav. *Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury*. České Budějovice: Univerzita Jihočeská, 1992. ISBN 8070400552, s. 49–50.

2.1 Funkce literatury pro děti a mládež

Dětská literatura se od literatury pro dospělé vyčleňuje zejména tím, že se jedná v podstatě o autonomní odvětví, které se vyznačuje relativně vysokou nezávislostí na proměnách literárních směrů, znatelně užší závislostí na příjemci díla nebo žánrovou strukturou. V dětské literatuře se setkáváme se třemi základními funkcemi – funkcí *poznávací*, *didaktickou* a *imaginativní*, které se v různé míře promítají. Funkce poznávací rozvíjí jakési poznání, objevuje se např. v čítankách či dětských encyklopediích. Funkce didaktická zvnitřňuje hodnoty, rozvíjí emocionalitu nebo sociální dovednosti a prolíná se např. v bajkách, pohádkách, příběhu s dětským hrdinou. Třetí je funkce imaginativní, která se vyznačuje rozvojem fantazie, hravosti a představivosti, a to v různých poetických skladbách či autorských pohádkách.⁵⁵

Toman (1992) uvádí i další funkce, které plynou ze specifík dětské literatury. Funkce *magická* se promítá do užívání různých zaklínadel a zaříkávad, výskytu různých magických předmětů či magických bytostí, jež mají často nadpřirozené schopnosti. Dále je to funkce *etická*, která má předávat určité mravní zásady, utvářet hodnoty apod. Funkce *fyzilogická* souvisí s výslovností a jazykovou kultivací a v neposlední řadě funkce *společenská*, jež by měla ovlivňovat vědomí dítěte, jeho sociální citění a chápání.⁵⁶

⁵⁵ MOCNÁ, Dagmar a PETERKA, Josef. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X, s. 360–361.

⁵⁶ TOMAN, Jaroslav. *Výbrané kapitoly z teorie dětské literatury*. České Budějovice: Univerzita Jihočeská, 1992. ISBN 8070400552, s. 47–48.

2.2 Vývoj literatury pro děti a mládež

Žánrová skladba a její vývoj byly ovlivněny společenskými, kulturními, estetickými, literárními a pedagogicko-psychologickými vlivy. Toman (1992) žánry současné literatury pro děti a mládež rozděluje do čtyř oblastí. První skupinou jsou žánry, které jsou nejčastěji folklórního původu a intencionální tvorbou pro děti. Druhá skupina zahrnuje žánry, jež byly přejaty z ústní lidové slovesnosti a neintencionální literatury, mohou jimi být např. pověst, pohádka, bajka. Třetí skupinou jsou žánry, které tvoří především četbu dětí a mládeže, jsou dominantní složkou jejich četby a pro dospělé jsou tyto žánry spíše okrajové. Můžeme sem zařadit např. dobrodružnou literaturu, literaturu vědeckofantastickou či uměleckonaučnou. Čtvrtou skupinu tvoří žánry, které mají dětské i dospělé čtenáře, tyto knihy byly ale většinou adaptovány pro potřeby dětských čtenářů.⁵⁷

Podle Čenkové (2006) byla žánrová skladba ovlivněna také pedagogickou osvětou a vývojem literatury v období osvícenství, kdy se objevily zcela nové žánry. Mimo to se v 18. století začaly hojně objevovat adaptace děl z antického období (Ezopovy bajky) a děl klasické světové literatury (Gulliverovy cesty, Robinson Crusoe).⁵⁸

V 19. století, v období romantismu, se začaly uplatňovat žánry, které kladly důraz na fantazijnost, např. pohádka, pověst.⁵⁹ Vůbec nejstěžejnějšími žánry byly autorské pohádky (např. pohádky H. Ch. Andersena), romány dobrodružné či historické (např. Robinson Crusoe od Daniela Defoa), vědeckofantastická díla (díla Julese Verna), příběhy s dětským hrdinou nebo prózy pro dívky (romány Charlotte Bronteové). V polovině 19. století začal pronikat nový směr – realismus. Polovina 19. století je spojena se vznikem pedopsychologie a kladením důrazu na estetickou výchovu, z toho důvodu se začala rozvíjet nauková próza. Vlivem působení

⁵⁷ TOMAN, Jaroslav. *Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury*. České Budějovice: Univerzita Jihočeská, 1992. ISBN 8070400552, s. 53–54.

⁵⁸ ČENKOVÁ, Jana a kol. *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury: adaptace mýtů, pohádek a pověstí, autorská pohádka, poezie, próza a komiks pro děti a mládež*. Praha: Portál, 2006., s. 13.

⁵⁹ Tamtéž, s. 14.

realismu se potom začal rozvíjet román a povídky ze současnosti, pokračovala také tradice vědeckofantastických a cestopisných románů a nově přírodní próza.⁶⁰

Konec 19. století a počátek 20. století je spojován s velkým rozmachem dětské literatury, která se tak stává i významnou oblastí podnikání s literaturou. Významnými trendy jsou např. moderní pohádka (Medvídek Pú od A. A. Milneho), mýtické příběhy (Pán prstenů od J. R. R. Tolkiena), dále příběhová próza, která čerpá z prostředí moderní doby a přirozeného dětského světa (Děti z Bullerbynu od Astrid Lindgrenové). Velkého rozmachu se dostalo uměleckonaučné literatuře pro děti a mládež. Po skončení 2. světové války hojně vznikají adaptace nejen knižní, ale i filmové a rozhlasové. Díla se stávají úspěšná především díky masové reklamě a propagaci. Nejúspěšnějším žánrem je komiks a především fantasy.⁶¹

2.2.3 Současná tvorba

Produkce současné tvorby pro děti a mládež je závislá na masmediální produkci a marketingové propagaci, Urbanová (2009) uvádí, že „20–40% knižní produkce tvoří série, které mají vazbu na masmediální produkci.“⁶²

Populárními žánry jsou stejně jako na konci minulého století fantasy, příběhová próza, potom příběh s dětským hrdinou a nově také dívčí romány. Nebývalý zájem u čtenářů vzbuzují často díla, která byla zfilmována na základě knižní předlohy a naopak. Začíná se rovněž upouštět od věkového vymezení děl pro určité věkové kategorie.⁶³

⁶⁰ MOCNÁ, Dagmar a PETERKA, Josef. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X, s. 362–363.

⁶¹ Tamtéž, 363–364.

⁶² *Literatura pro děti a mládež na začátku tisíciletí: kontexty, problémy, trendy*. Praha: Obec spisovatelů, 2009. ISBN 978-80-904218-3-7, s. 11.

⁶³ Tamtéž, s. 11–12.

2.2.4 Vývojové etapy

„Až do konce století se na dítě nahlíželo jako na zmenšeninu dospělého.“⁶⁴

Nyní se ale rozlišuje několik etap, které vycházejí z pozorování dětské psychiky, respektive z vývoje dětské psychiky v jednotlivých obdobích. Toman (1992) rozlišuje dvě etapy – předčtenářskou etapu a čtenářskou etapu.⁶⁵

Do předčtenářské etapy spadají děti předškolního věku, a to mladšího (do tří let) a staršího (od tří do šesti let). V tomto období děti ve většině případů neumí číst, to přichází až s nástupem do školy, tomu jsou tedy uzpůsobeny i knihy pro tuto věkovou kategorii. Děti text vnímají především poslechem, přednesem dospělého čtenáře, nebo vnímají jeho ilustrativní stránku. Dominantními žánry jsou poezie (říkadla, hádanky), lidové pohádky, leporela apod. Ve čtenářské etapě děti vnímají text nejprve hlasitým předčítáním a následně tichým čtením.⁶⁶

Čtenářská etapa se dále dělí na další dvě etapy, které mají dvě fáze. První etapou je etapa mladšího školního věku, první fází je mladší školní věk (od šesti do osmi let), kdy jsou nejčastěji čtenými žánry pohádka a poezie, které korespondují s postojem dětského čtenáře k realitě. Druhá fáze mladšího školního věku – prepubescence (od devíti do desíti let) je spojována s žánry jako je pohádka, příběh s dětským hrdinou či dobrodružná literatura. Dětský čtenář díky nim proniká k ideovému obsahu, utváří si vlastní hodnoty, postoje, orientuje se v mezilidských vztazích apod. Tento model se uplatňuje i v první fázi etapy staršího školního věku, která zahrnuje čtenáře od jedenácti do dvanácti let. V druhé fázi – pubescenci (od třinácti do patnácti let) se výběr knih značně rozlišuje dle pohlaví. Pubescenti většinou čtení vnímají jako formu poznání a relaxace, čtou nejčastěji dobrodružnou literaturu či příběh s chlapeckým hrdinou/dívčí hrdinkou.⁶⁷

⁶⁴ ČENKOVÁ, Jana a kol. *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury: adaptace mýtů, pohádek a pověstí, autorská pohádka, poezie, próza a komiks pro děti a mládež*. Praha: Portál, 2006., s. 13.

⁶⁵ TOMAN, Jaroslav. *Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury*. České Budějovice: Univerzita Jihočeská, 1992. ISBN 8070400552, s. 51-52.

⁶⁶ Tamtéž, s. 52-52.

⁶⁷ Tamtéž, s. 51-52.

2.3 Problémová témata v současné literatuře pro děti a mládež

Do literatury začínají nově pronikat také témata, která jsou do jisté míry problémová a dříve jsme se s nimi běžně v literatuře pro děti a mládež neselektovali. Mezi taková témata můžeme řadit téma smrti, handicapu, outsiderství, násilí, závislosti, homoparentální rodiny či právě šikany.

Právě to dokazují i Sladová a kol. (2014), podle kterých je současným trendem nejen české, ale i americké a britské literatury, odhalování problémových, tedy tabuizovaných, témat v literatuře pro děti a mládež. Tím vlastně dětem poskytují jakousi formu porozumění a pochopení těchto témat v reálném životě. Kromě výše zmíněných témat se ve světové, konkrétně v americké a britské literatuře, můžeme setkat také s tématy terorismu, ekologie, etniky apod.⁶⁸

Nejedlá (2021) je názoru, že dětská čtenářka by měla mít možnost identifikace s postavami, které prožívají stejné situace jako děti samy. Prostřednictvím knih tak mohou najít řešení problému, který se jich týká. Rovněž zastává názor, že děti by měly dostávat odpovědi na otázky, které je trápí, neboť se tak méně budou trápit s úzkostí a nejistotou.⁶⁹

Pokud jde o problémová a vážná témata v dětské literatuře, např. severská literatura je v těchto tématech mnohem otevřenější než třeba česká literatura. Zejména pak téma smrti je v severské literatuře přirozené, je to dáno nejspíše historickými, ekonomickými a klimatickými faktory.⁷⁰

⁶⁸ SLADOVÁ, Jana. *Dětství a dospívání v současné literatuře pro děti a mládež*. Monografie. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-4025-5, s. 110–111.

⁶⁹ NEJEDLÁ, Pavla. Berme děti vážně – o vážných tématech v dětské literatuře. *Kavárna Host Brno* [online]. 2021. [cit. 2024-03-05]. Dostupné z: <https://kavarna.hostbrno.cz/clanky/berme-deti-vazne-ovaznych-tematech-vdetskeliterature?fbclid=IwAR0i3JBrxHYz6zJXciqIZFpjuwa1y9J1NtseTvcRtp1qec0dcyDEYoa9U>.

⁷⁰ Tamtéž

3 Analýza vybraných děl

V praktické části bakalářské práce se zaměříme na analýzu tří vybraných literárních děl pro mládež s tematikou šikany. Cílem této práce je zjistit, jak je šikana ve vybraných dílech autory uchopena, jaká jsou hlavní a další témata těchto děl, jaké postavy v nich vystupují, jak jednají, jaké formy a znaky šikany se v jednotlivých dílech objevují a jaké jsou zápletky ve vybraných dílech.

Díla budou v této práci nejprve analyzována samostatně, budeme popisovat různé úryvky a interpretovat je. Dále se budeme věnovat tomu, jak se šikana v jednotlivých ukázkách projevuje. V poslední fázi budeme porovnávat vybraná díla, jejich charakteristiky a shodné a neshodné prvky.

Pro analýzu děl s tematikou šikany jsme si vybrali díla, která patří k nejnovějším přeloženým dílům světové produkce na českém trhu. Vycházeli jsme z kritérií, jako je popularita, zpracování tématu šikany a „stáří“ knihy, volili jsme knihy, které v českém překladu nejsou starší než 5 let.

Cílem této práce a jejím výsledkem by mohlo být doporučení četby s problematikou šikany pro rodiče a jejich děti nebo pro učitele jako zdroj informací a rovněž jako podklad pro práci s tématem šikany.

3.1 Jsem Vincent a nebojím se

Kniha *Jsem Vincent a nebojím se* je dílem nizozemské autorky Enne Koensové, která se věnuje tvorbě pro děti a mládež. Její díla se těší velkému úspěchu, její román pro mládež *Sammie a dědeček* byl zapsán na prestižní seznam nizozemské literatury. Úspěchu se těšily i romány *Hotel Bonbien* a román mezi dětstvím a dospělostí *Pták*. Kniha *That summer with Jente* (nebyla dosud vydána v českém jazyce) dokonce získala prestižní ocenění *Dutch children's literature award*. Kromě psaní knih pro děti se věnuje také psaní divadelních her a písní pro dospělé i dětské recipienty.⁷¹

V českém jazyce kniha vyšla poprvé v roce 2022 u nakladatelství Meander, za překladu Pavly van Dam Markové, v nizozemském originále byla poprvé vydána roku 2017.⁷²

Knihu řadíme mezi příběhy s dětským hrdinou, objevují se zde ale i prvky dobrodružné literatury. Kniha bývá doporučována pro děti od 10, případně 12 let. Vzhledem k tomu, že se v knize setkáváme s problémovým tématem, jako je šikana, je kniha vhodná rovněž pro rodiče jako pomocný nástroj při výchově či řešení problému šikany a rovněž pro učitele. Příběh je psán pouze z pohledu oběti, autorka se nezmiňuje o motivech agresorů, motivy jsou vydedukovány pouze obětí.

„Ale jaký tedy jsem? A proč je to tak zlé? Jsem jediný, kdo je trošku jiný? A proč by se mělo někomu, kdo je trochu jiný, ubližovat? Dlouho nad tím přemýšlím.“⁷³

Kniha vypráví příběh pátáka, jedenáctiletého chlapce, Vincenta, který je dlouhodobě obětí šikany. Sám si pokládá otázky, proč právě on? Čím se od ostatních spolužáků tolik liší? Proč nemá žádné kamarády. Hlavním tématem této knihy je šikana, dalšími tématy jsou potom přátelství nebo boj o přežití.

⁷¹ Enne Koens. Online. © 2024. Dostupné z: <https://www.ennekoens.nl/?lang=en>. [cit. 2024-03-05].

⁷² KOENS, Enne. *Jsem Vincent a nebojím se*. Přeložil Pavla VAN DAM MARKOVÁ. Modrý slon (Meander). Praha: Meander, 2022. ISBN 978-80-7558-191-4.

⁷³ Tamtéž, s. 69.

Knih je psána chronologicky a v ich-formě. Vypravěčem je samotný Vincent. Kromě Vincenta se v knize setkáváme ještě s postavou Charlotte, což je Vincentova chůva, kterou Vincent vnímá spíše jako svou starší sestru. Charlotte ví o všech Vincentových tajemstvích a respektuje jeho přání, aby nic neříkala rodičům. Celou dobu tedy o šikaně ví, otázkou je, proč o ní rodičům neřekne, když ví, jak moc vážné to je. Nejspíše kvůli tomu, aby nepřišla o Vincentovu důvěru. Dále jsou v knize dva hlavní iniciátoři šikany – Dilan a Stephan. Vincent si ze začátku myslí, že by Dilan mohl být jeho kamarád, protože spolu tráví čas, vše se ale obrátí proti Vincentovi. V knize se také objevuje Vincentova nová kamarádka Jasmína (Jas), která je velice důležitou postavou v celém příběhu. A v neposlední řadě Vincentovi rodiče a třídní učitelka Marlies,

Prolog je natištěný na černých stránkách, což může symbolizovat něco temného, strach, úzkost, stejné pocity má právě i hlavní postava tohoto příběhu, Vincent. Černá barva na úvodních stránkách může ve čtenářích této k rovněž vyvolat pocit strachu ve čtenářích této knihy.

Knih je střídme ilustrovaná, všechny ilustrace jsou laděny do zelené, černé a bílé barvy. Ilustrace jsou především na motivy přírody a symbolizují vztah Vincenta a přírody. Motivy zvířat potom symbolizují Vincentovy imaginární kamarády.

Celá knih je členěna na kapitoly, které značí odpočítávání do dne odjezdu na školu v přírodě, samotné přežívání na škole v přírodě a události po skončení školy v přírodě. U každé takovéto kapitoly jsou tipy na přežití v přírodě. Následují podkapitoly, jež nesou název podle zápletky, která se bude v kapitole odehrávat.

Dynamičnost dílu dodá časté užívání přímé řeči a dialogy, které jsou pozorovatelné především při rozhovorech nebo promluvách zvířat k Vincentovi. Aby knih byla co nejvíce autentická a odpovídala dětským čtenářům, objevují se zde výrazy obecné češtiny – *dobrej, hezkej, čumět* a zdrobněliny – *čumáček, jiskřičky, brouček, nožičky*.

Během čtení je možné pozorovat vývoj samotné hlavní postavy, která se prvotně odmítá někomu svěřit, až na Charlotte, později ale sbírá odvahu a se svým trápením se svěří Jas a dále i všem ostatním.

„Už ani nevím, jak to začalo. Ostatní děti mi vždycky trochu naháněly strach. Občas jsem si hrál s dětmi u nás z ulice. Jezdili jsme na kole. Z toho jsem strach neměl. Rodiče byli nedaleko. Kdybych chtěl, mohl bych jít domů. Mám moc hodné rodiče. Nikdy se nezlobí. Rád jsem chytil slimáky a nosil je domů v krabičce. Některým dětem to připadalo divné.

Vincent býval dítě jako každé jiné, jen s rozdílem, že měl strach z ostatních dětí, nerad se vzdaloval od domova, jenž mu dával pocit bezpečí a dělal aktivity, které připadaly ostatním dětem divné. Vincent se tedy něčím odlišoval od ostatních dětí, pravděpodobně strachem a fixací na rodiče a způsobem, jakým trávil čas. Proto je pravděpodobná příčina toho, že si agresori zvolili právě Vincenta jako svoji oběť už ve výchově. Vincent nemá žádné sourozence, byl tedy vychováván jako jedináček a pravděpodobně byl až příliš ochraňován, tzv. „jedináčkovská výchova“.

„Ani nevím, co bylo dřív: že jsem se cítil divný, nebo že se ke mně chovali jinak. Na všech fotkách z té doby mám vykulené oči. Na ostatní jsem se jen díval a nevěděl jsem, jak bych se mohl přidat. A bylo to tak, i když jsem začal chodit do školky. A samozřejmě netrvalo dlouho, než si toho všimli. Cítili to, jako vlci dovedou se zavřenými očima sledovat stopu. Nejdřív to byly jen řeči. Nebylo to hned tak zlé. Teprve, když mi bylo sedm, zhoršilo se to. Začali říkat, že smrdím, a že mám ošklivé oblečení.“⁷⁴

Vincent je typickým příkladem outsidera, připadal si vždycky divný, odtažitý od ostatních, působil tak, že je slabší než ostatní, byl tedy jednoznačnou obětí. Šikana u Vincenta s přibývajícím věkem eskalovala, na začátku měly ostatní děti jen řeči, poté už začaly Vincenta urážet kvůli jeho vzhledu a vyvrcholilo to fyzickými útoky.

V této ukázce můžeme pozorovat i Vincentův kladný vztah k přírodě, který si měl už od malička, kdy sbíral slimáky. Také v této ukázce přirovnává své

⁷⁴ Tamtéž, s. 25.

spolužáky k vlkům. Ve školním věku potom začal číst příručku *Jak přežít v přírodě*, zkusit přežít v přírodě bylo jeho snem.

„Pohladí mě po vlasech a říká, že teď už si bude muset opravdu promluvit s rodiči. „Ne,“ přesvědčuju ji. „To nedělej!“ Vím přesně, co by se pak stalo. Rodiče půjdou do školy, aby to probrali s třídní. Ta si popovídá s dětmi a všichni řeknou: „Ne, samozřejmě to už nikdy neuděláme. Já u toho stejně ani nebyl, ale ostatní to už určitě nebudou dělat.“ Až škola skončí a já půjdu domů, tak mě chytanou, budou kopat jako smyslů zbavení a mlátit, jak mě ještě nikdy nemlátili.“⁷⁵

Rodiče Vincenta byli už dříve upozorněni na to, že nemá žádné kamarády, navštívili proto společně terapeuta, poté se ale Vincent ještě více uzavřel. Se svým trápením se tedy svěřuje pouze své chůvě Charotte a zvířatům, kteří se projevují jako vnitřní hlasy v jeho hlavě. Charlotte tedy jako jediná ví, co se Vincentovi děje, ten ale odmítá řešit problémy s rodiči a neustále prosí Charlotte, aby rodičům nic neříkala, má strach, že by to šikanu mohlo ještě zhoršit. Na této ukázce můžeme rovněž pozorovat uzavřenost a strach dítěte se s něčím svěřit dospělým, což je pro dítě, které je šikanované, typické.

Velký zvrat potom přichází s příchodem nové dívky do Vincentovy třídy. Jas se stane Vincentovou spřízněnou duší a kamarádkou. Ani to ale Vincenta neuchrání před neustálou šikanou. Dilan Vincentovi začne závidět jeho přátelství s Jas, neboť Jas cestuje a umí mluvit mnoha jazyky a podle všech je „cool“. Proto Vincentovi stále vyhrožuje, když není v blízkosti Jas. Vše potom vygraduje na škole v přírodě, kdy má Vincent sdílet postel s Dilanem. Vincent si večer připraví do batohu věci na přežití v přírodě a jde spát oblečený. Strach ho nenechá spát, když ho Dilan v noci vyděsí, Vincent nepřemýšlí a oknem v kuchyni utíká pryč. Při útěku se zde objevuje i fyzická šikana, kdy je Vincent zasažen nožem.

Právě ve chvílích, kdy je Vincent v lese, uplatňuje své vědomosti, které získal studováním příručky *Jak přežít*. Zapomněl si s sebou ale sbalit jídlo a spacák,

⁷⁵ Tamtéž, s. 64.

vydává se tedy zpět do budovy, ve které nikdo není a narazí na Jas. Ta se snaží zjistit, proč utekl a domluví se, že když se jí podaří podle indicií Vincenta v lese najít, svěří se jí se svým tajemstvím.

Jas Vincenta objeví na skále. Povídají si spolu a Vincent dodrží, co slíbil. Svěří se Jas se svým tajemstvím. Zde je vidět právě jedno z dalších témat knihy, a to téma přátelství, Vincent si konečně našel přítelkyni, ke které má důvěru a je připravený se jí se vším svěřit.

„Mluvím. Nevím, jaké je to pro Jas, já ale ještě nikdy tolik nemluvil. Poprvé v životě si troufám říct všechno, aniž bych se styděl, a nebojím se, že je to divné. Jas už všechno ví, tak co by se mi ještě mohlo stát? „Mě taky občas šikanovali,“ vypadne z ní najednou. „Cože?“ Nevěřím svým uším. „Proto byla mamka tak ráda, že jsem tě k mám přivedla.“ „Ale ty jsi cool!“ Jas se zasměje. „To až později, ale v Brazílii mě dost šikanovali. Všichni ve třídě mluvili portugalsky, jen já ne. Holky mě ignorovaly, pro ně jsem nebyla dost holčičí, a kluci si na mě dovolovali. Byla jsem samá modřina, jako ty, protože jsem musela skoro každý den bojovat.“

...

„Se šikanováním přestali, teprve když jsem se naučila surfovat.“⁷⁶

Díky tomuto rozhovoru zjistí, že i Jas byla obětí šikany, a to z toho důvodu, že byla „jiná“ než ostatní, neuměla jejich jazyk. Vidíme zde tedy úplně jinou příčinu šikany, než jaká byla u Vincenta, a to rasově motivovanou šikanu.

„Musím vysvětlit, jak jsem k tomu zranění přišel. Lhát už nejde. Zhluboka se nadechnu. „Dobře,“ souhlasím. „Musíš jim vysvětlit, jak ses ve třídě bál. Musíš jim říct, že bolí, když tě bijí. Musíš jim ukázat tu ránu.“⁷⁷

V noci jsou potom Vincent a Jas nalezeni. Policisté je odvezou zpět na školu v přírodě. Vincent ví, že už nebude moct lhát, při útěku se také zranil, což bude

⁷⁶ Tamtéž, s. 163.

⁷⁷ Tamtéž, s. 174-175.

muset vysvětlit. I Jas se ho snaží přesvědčit, aby řekl pravdu a svěřil se se vším, co se mu ve třídě dělo. Když jsou přivedeni do místnosti, kde jsou mimo spolužáků i ředitelka školy, třídní učitelka, policisté a rodiče Vincenta, Vincent se rozhodne, že už nebude nemlčet a promluví. To je zásadní zlom a vyvrcholení celého příběhu, významné je to, že Vincent vůbec sebral odvahu tento zásadní krok udělat a zároveň si je vědom toho, že to nedělá jen kvůli sobě, ale i pro své spolužáky, aby se cítili v bezpečí.

V díle lze vypořádat mimo jiné i mnoho znaků šikany. Ty jsme utřídili na základě dělní Lovasové (2006) následovně:

- *simulování* – Vincent se chce vyhnout škole, simuluje i před odjezdem na školu v přírodě, i tak se jí ale musí zúčastnit, Vincent také každý školní den trpí *bolestmi břicha* před odchodem školy, je to pro něj stresová situace, bolest ustane, až když se vrátí ze školy domů, neboť jedině tam se cítí v bezpečí,

„Dnes je úterý. Úterý je školní den, školní den znamená bolení břicha.

...

Minulý týden jsem už ale dvakrát předstíral chřipku, znovu si tedy netroufám. ⁷⁸

- *známky fyzického násilí* – jak již bylo zmíněno výše, s přibývajícím věkem šikana eskalovala, až přešla do fyzického napadání, jež se na Vincentovi projevuje modřinami a mnohdy i krvavými šrámy. Přímým ukazatelem je pak *bití, kopání a jiné tělesné napadání,*

⁷⁸ Tamtéž, s. 24.

„Ahoj Vincente, tak co?“ Přepočítá mi modřiny a řekne, že dneska to docela jde, anebo právě že už to tak dál nejde a že si musí promluvit s rodiči.“⁷⁹

- *návraty se zničenými a poškozenými věcmi* – Vincent se často vrací domů ze školy s poničenými věcmi nebo špinavým oblečením, s tím souvisí i lhaní, neboť Vincent samozřejmě nechce rodičům přiznat, že mu věci ničí jeho spolužáci, přímé ukazatele – *poškození oděvu a poškození a krádeže osobních věcí.*

„Starší spolužáci mě přitlačili ke zdi, velkými chodidly mi pošlapali nové boty a udělali na nich veliké černé šmouhy. Byli drsní. Někdo mě praštil do břicha. To bolelo.“⁸⁰

...

„Zvolní. Utíkám ze třídy, jak nejrychleji můžu. Zanedlouho mě ale doženou. Chytanou mě a neurvale mi otevřou tašku. Hází si s mojí lahví na pití a krabičkou na svačinu. Nesmějí se a jsou hrubší než jindy. Dilan položí krabičku na zem a plnou vahou na ni dupne. Krabička zapraská a rozpadne se.“⁸¹

- *lhaní* – Vincent si často musí vymýšlet různé výmluvy, jen aby nemusel přiznat, že ho jeho spolužáci šikanují,

„To chodíš pořád pozdě?“ šeptá Jas, když se posadím vedle ní. Přikývnu.

...

⁷⁹ Tamtéž, s. 24.

⁸⁰ Tamtéž, s. 26.

⁸¹ Tamtéž, s. 36.

„Proč chodíš pořád pozdě?“ ptá se. Pokrčím ramen. Rozhodně jí nebudu vykládat proč.“⁸²

V tomto díle je šikana hlavním tématem. Autorka se snaží téma vykreslit empaticky, citlivě, s ohledem na recipienty, kterými mají být mladí čtenáři. Kniha autenticky vyobrazuje, jak dítě bojuje s vlastními myšlenkami, jak si nedokáže vysvětlit, proč ho ostatní šikanují, proč si myslí, že je jiný než oni.

Vzhledem k tomu, že je šikana hlavním tématem tohoto díla, můžeme zde pozorovat řadu přímých i nepřímých znaků, viz výše. V díle ale není nijak vykreslena osobnost a rodinné zázemí aktérů šikany, není tedy zřejmé, z jakého důvodu je Vincent šikanován. Víme, že se jedná o agresivního a fyzického agresora, který je velmi hrubý a napadá svou oběť fyzicky i psychicky. Pokud jde o osobnost oběti, je zde velká pravděpodobnost, že se stal obětí šikany vlivem tzv. jedináčkovské výchovy.

Významně by na čtenáře mohly působit i Vincentovy monology se zvířaty, které mu často pomáhají uniknout z reálného světa.

Mluvit by se ale mělo především o tom, jak takové dítě dokáže skrývat dlouhodobé šikanování, jak o tom odmítá mluvit a vypořádává se s celou situací samo. Kniha by rozhodně měla být zařazena do četby dětí, případně i četby ve škole, neboť se jedná o stále aktuální a problémové téma, které je v této knize skvěle zpracované.

3.2 Nahoře bez

Kniha *Nahoře bez* je dílem německé autorky *Jutty Nymphius*. Jutta Nymphius vystudovala německou, španělskou a italskou literaturu. Několik let byla redaktorkou v časopisech pro děti a mládež. Poté se začala samostatně věnovat psaní literatury pro děti a mládež. V roce 2022 vydala knihu *Total irre*, která získala *Hamburger Literaturpreis*, kniha *Schlägerherz* byla nominována na *Zürcher*

⁸² Tamtéž, s. 42.

Kinderbuchpreis. V českém jazyce byla vydána zatím pouze jedna kniha, a to *Nahoře bez (Oben ohne)*.⁸³

Tato kniha v německém originále vyšla poprvé v roce 2020, o dva roky později (2022) byla vydána v českém jazyce za překladu Evy Osinové u nakladatelství JOTA.⁸⁴

Knihu řadíme mezi příběh s dětským hrdinou (dívčí hrdinkou). Samotná autorka knihu doporučuje čtenářům starším dvanácti let. V knize se řeší více témat, těmi hlavními jsou akceptování vlastního těla a přijímání změn, se kterými mládež v tomto věku „bojuje“. Dalším tématem je krize v rodině (hádky rodičů) a právě zmiňovaná šikana, která se zrovna v tomto případě projevuje i ve formě kyberšikany (forma agrese, typ šikany, která se vyznačuje používáním informačních a komunikačních technologií a dochází k ní opakovaně, ať už ze strany agresora nebo dalších útočníků).⁸⁵

Z tématu dospívání jsou v knize dobře vykresleny pocity dospívajících dívek, které se snaží ve svém věku vypadat tak, jak vnímají dokonalou postavu u svých spolužaček, rodičů či jiných vzorů. Kniha je proto vhodná pro dospívající dívky. Zajímavé je i vyvrcholení celého příběhu, jež skončí poněkud překvapivě.

Dílo je psáno chronologicky. Vypravěčkou celého příběhu je třináctiletá dívka Amélie, kterou trápí její postava, za níž schytává nehezke poznámky od svých spolužáků. Amélie touží vypadat jako ty dívky, které obdivuje. Dalšími postavami jsou potom rodiče Amélie, kteří právě prochází manželskou krizí, a to Amélii také velmi trápí, i když to nedává příliš najevo. Améliiným dlouholetým přítelem je Nick, který se Amélii snaží vždy podpořit a pomoci jí, i když o to Amélie zrovna nežádá, stejně tak její nová kamarádka Kira. Důležitou roli má v díle

⁸³ Jutta Nymphius. Online. 2024. Dostupné z: <https://www.jutta-nymphius.de/>. [cit. 2024-04-11].

⁸⁴ NYMPHIUS, Jutta. *Nahoře bez*. Přeložil Eva OSINOVÁ. V Brně: Jota, 2022. ISBN epub9788075659354.

⁸⁵ Co je kyberšikana. Online. E-bezpečí. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/kontakt/71-trivium/1418-co-je-kybersikana>. [cit. 2024-03-11].

postava Eliase, do kterého je Amélie tajně zamilovaná, a právě on je zodpovědný za to, že Amélii všichni uvidí nahoře bez.

Kniha není nijak ilustrovaná a je členěna na celkem dvacet pět kapitol, které uvádějí hlavní zápletku celé kapitoly.

Kniha je určena především pro mládež, tomu odpovídají i výrazy, které jsou zde použity. Z nespisovné češtiny se zde objevují slangové výrazy – *čus*, *cool*, *krámy*, *googlovat*, vulgarismy – *svině*, *hajzl*, *debil*, ale také zdobněliny – *postavička*, *jablíčko*. Mimo jiné se zde objevují i různá přirovnání – *seš blbá jako necky*, *tělo jako přesýpací hodiny*, *neforemná jako Hagrid*. Časté je také užívání přímé řeči, které čtenáře vtahuje do děje celého příběhu.

„Frustrovaně zavírám YouTube a radši si rychle otevřu svoji obrázkovou galerii. Existují totiž kousky, které můžu nosit úúúúplně v pohodě a ve kterých vypadám fakt coool. Tak třeba úplně malinkatí bikiny.“⁸⁶

Hlavním tématem celého příběhu je akceptování vlastního těla a přijímání změn, které přicházejí s dospíváním. Amélie není spokojená s tím, jak vypadá. Nelíbí se jí tvar její postavy, má malá téměř žádná prsa a velké boky. Jako většina dívek v jejím věku by chtěla mít dokonalou postavu. Takovou, jakou vidí u dívek na internetu.

„Prsty se mi samy od sebe rozběhnou po klávesnici, už se ani nemusím dívat, dělala jsem to mockrát. Otevřu si galerii, vyberu dvě fotky, rozkliknu, vystřihnu hlavu, zkopíruju do mezipaměti, přetáhnu na druhou fotku.

...

⁸⁶ NYMPHIUS, Jutta. *Nahoře bez*. Přeložil Eva OSINOVÁ. V Brně: Jota, 2022. ISBN epub9788075659354, s. 5.

Když se umí fotky správně upravit, je zkrátka možné úplně všechno. Z obrázku se na mě sice zubí moje šťastná tvář, ale „moje“ tělo je ve skutečnosti bezvadná postavička Gigi Hadidové. ⁸⁷

Moderní doba přináší moderní vymoženosti. Jednou z nich je tzv. Photoshop, ve kterém si každý může vytvořit postavu podle svých snů nebo podle svého vzoru. A právě tak to dělá i Amélie, jež dokáže upravit fotky tak, aby si přivlastnila postavu někoho jiného a byla alespoň na fotkách taková, jaká si přeje.

„Chceš si dneska vzít ten červený pršiplášť, nebo ten modrý?“ ptala se mě máma kdysi, když bylo špatné počasí.

„Mám ti nakrájet jablíčko, nebo banán?“ nabízela mi odpolední svačinku.

„Z jaké obrázkové knížky ti mám dneska předčítat?“ chtěla vědět před spaním.

Tohle byla „rozhodnutí“ mého dětství: máma mi dala na výběr z několika možností a všechny byly správné, takže bylo prakticky úplně fuk, pro jakou jsem se rozhodla.

...

Změnilo se to. Když se teď zavřu ve svém pokoji, najednou si to bolestně uvědomím, protože tady není NIKDO. Nikdo, koho bych se mohla zeptat, nebo kdo by mi nabídl možnosti na výběr, ani máma, ani táta, a už vůbec ne Nicky nebo Kira. Možná je to přesně to, co všichni tak důležitě nazývají slůvkem „dospět“: že už se najednou musíš rozhodovat sám, že jsi přinucen si zvolit něco, o čem nevíš, zda je to správné a zda ti to prospěje, nebo jestli tě to třeba nestrhne do propasti. ⁸⁸

⁸⁷ Tamtéž, s. 5–6.

⁸⁸ Tamtéž, s. 6.

Právě v této ukázce Amélie začíná přemýšlet nad tím, co znamená slovo „dospět“ a jaké změny přináší do jejího života. Pro dospívající je mnohdy těžké přijmout to, že mají dělat větší rozhodnutí, než byli doposud zvyklí. To mnohdy způsobí, že se pak cítí frustrovaně. Důležité je, aby věděli, že na to nejsou sami a všichni si tímto obdobím prošli a zvládnou jej i oni.

„Takže to znamená, že dneska už zase nepřijde domů? Ani večer? Takže zůstaneme s Amélií opět sami?“ Táta zařve tak nahlas, že sebou úlekem trhnu dokonce i tady nahoře, když zrovna otevírám dveře od svého pokoje. Ale ne, už je to tady zas!“⁸⁹

V této ukázce je potom vyobrazeno jedno z dalších témat knihy a tím je krize v rodině. Už podle konstatování „*Ale ne, už je to tady zas!*“ je patrné, že se nejedná o nějaký jednorázový konflikt mezi rodiči, ale déletrvající neshody. Matka tráví více času venku než doma s rodinou, a to trápí především otce, který jí to vyčítá. Amélie je potom zasažena především hádkami rodičů.

„A pak to přijde. Odpověď. Bohužel je příliš jasná a zřetelná. „Amélie? Ta je plochá, ta určitě ještě ani nemá krámy.“ V uších mi hučí, jako bych slyšela vodopád, současně mě polije takové horko, jako kdybych strčila hlavu do trouby.“⁹⁰

Z příběhu není úplně patrné, kdy šikanování Amélie začalo. Ale z ukázky je zřejmé, že Amélie je šikanována právě kvůli svému vzhledu, který jí tak trápí. Tuto nepříjemnou narážku si vyslechne od spolužáka Lennerta během hodiny biologie, a to před celou třídou.

„Poslechni, ty si to jako necháš libit?“ Překvapeně zvednu hlavu. Ještě před chvílí se tvářila lhostejně, ale teď se tváří jinak. Má co dělat, aby nepukla vzteky. Na chvíli se vyděsím. „A co mám jako podle tebe udělat?“ zeptám se pak. „Bránit se, co asi?“ „To stejně nemá cenu.“

⁸⁹ Tamtéž, s. 7.

⁹⁰ Tamtéž, s. 23.

....

„Copak je, Kiro?“ Kira prudce vstane. „Pani učitelko, konečně jsem pochopila, co je to ta mutace,“ pronese nahlas. Ukáže na Lennarta a naprosto klidně řekne: „O jednu buňku míň a byla by z něho rostlina.“⁹¹

V této situaci najde zastání u Kiry. Kira je ve třídě nová, musí opakovat ročník a nikdo netuší proč. S nikým ve třídě se moc nebaví a Amélie si k ní v jedné hodině sedne, neboť všechna ostatní přijatelná místa v učebně jsou obsazena. Kira se rozhodne, že už urážek bylo dost, a když sama Amélie nechce nic proti tomu podniknout, rozhodne se jednat sama a vrátit Lennartovi urážku, kterou uštědřil Amélii. Právě to je jeden ze zlomů, kdy Amélie našla přítelkyni a není již na všechno sama a začíná bojovat s urážkami na její osobu a využíváním od svých spolužáků. V této ukázce je rovněž vidět, jak je pro šikanované děti těžké se s něčím takovým svěřit a bojovat proti někomu, kdo má nad nimi „moc“.

Kira je rovněž člověk, který Amélii seznámí s Elias, klukem, který se Amélii líbí, ale nikdy předtím ho sama nedokázala oslovit. Když dělají společně s Kirou referát, Kira se rozhodne Eliasovi zavolat.

Zlom celého příběhu nastává ve chvíli, kdy si Amélie delší dobu dopisuje a volá s Eliášem přes Skype. Ten jednoho dne Amélii požádá o to, aby se mu více „odhalila“.

„Elias pozvedne zrak, tak nějak rozpačitě. „Rád bych tě někdy viděl jenom tak. Jako bez ničeho“

....

„Tím bez ničeho myslíš jako úplně nahou?“ Mluvím pronikavě a nahlas. „Tak se hned nerozcíluj, Ne úplně nahou, jenom nahoře bez.“⁹²

⁹¹ Tamtéž, s. 23–24.

⁹² Tamtéž, s. 58.

Nahoře bez, právě v této části a této ukázce se poprvé setkáváme s výrazem, který je názvem celé knihy. Rovněž je to Eliasova žádost, jak chce vidět Amélii. Amélie je z této žádosti logicky z počátku v rozpacích. Hledá si na internetu tipy, jak poznat „skutečného přítele“ a také se nakonec rozhodne, že se s Eliasovou žádostí svěří Kiře.

„A co po tobě chce?“ Pokračovat mě najednou stojí takové úsilí, jako když v tělocviku šplháme po laně. „Mám... mám se svlíknout... jako nahoře. Chce mě vidět nahoře bez.

...

„Poslechni, tobě snad přeskočilo?“ Kira mě zrovna jemně popadne za hlavu a trhnutím ji otočí k sobě. „Doufám, že vážně neuvažuješ o tom, že to uděláš nebo snad jo?“⁹³

Kira se pochopitelně snaží Amélii přesvědčit, aby Eliasovi fotku neposílala. Pravděpodobně si uvědomuje možné následky. Amélie je ale zaslepená láskou a obdivem k Eliasovi a odmítá jakékoliv pochybnosti o něm, Elias je pro ni „Pan dokonalý“.

„Ten kluk je prostě hnusná svi...“ „Mám toho dost!“ zařvu a vyskočím.“ Co máte vy dva za problém? Nicki, nezávidíš náhodou, protože už zkrátka není ten malý kluk, který prostě pořád pitomě pindá, ale jednoduše vyrostl? A ty“ otočím se na Kiru, „nechtěla bys náhodou s velkým Eliasem kamarádit sama?“

...

Vy ho neznáte tak jako já!“⁹⁴

⁹³ Tamtéž, s. 61.

⁹⁴ Tamtéž, s. 70.

Její zaslepenost je příčinou mnoha hádek mezi ní, Kirou a Nickem. Ti se neustále snaží Amélii přesvědčit o tom, jaký Elias doopravdy je a jaký je jeho pravděpodobný úmysl, ale to Amélie odmítá.

Amélie neposlechne rady Kiry ani Nicka a při skypování s Eliasem si rozepne halenku. Druhý den ve škole potom potkává kamarády Eliase, kteří se na ni „šklebí“ a Amélie začíná mít tušení, že udělala chybu. I tak ale Eliasovi posílá fotku, kde je nahoře bez. Den na to se za Amélií vydává Eliasův přítel Ben, který Amélii až ironicky konfrontuje s tím, že viděl její fotku a neodpustí si narážku na její styl oblékání: *„To, co máš pod halenkou, vůbec nevypadá špatně, všechna čest. Nikdy bych si nemyslel, že pod těma košilema od táty schováváš poklad.“*⁹⁵

„Nech si ty kecy, Bene, a dej jí pokoj.“ Elias. Zatímco Ben se ušklíbne a odchází, vytřeštěné oči mě pálí.

...

*„Nebreč přece,“ zamumlá Elias rozpačitě a nejistě se rozhlíží. „Vždyť je to jen sranda, nic víc. Kromě toho se přece nemusíš schovávat, vypadáš super.“*⁹⁶

V této ukázce je patrné, proč Elias celou tu záležitost s fotkou vymyslel, chtěl se pouze pobavit, nejspíš mu už ale nedocházely důsledky, které z toho všeho mohou vyplynout.

Tím, že fotografii ukázal klukům, ale vše nekončí. Když se Amélie zavře na záchodě, neboť chce od všeho uniknout, její přátelé jí sdělí další zprávu. Elias poslal její fotku do třídního chatu. To už si ale Amélie nenechá líbit a rozhodne se zasáhnout. Pošle Eliasovi zprávu:

„Ahoj Eliasi,

⁹⁵ Tamtéž, s. 75.

⁹⁶ Tamtéž, s. 76.

*je fakt super, že se ti moje fotka líbí tak moc, že ji posíláš dál. Nechtěl bys taky sdílet svoji fotku nahoře bez? Pak by stačilo, kdyby sis vyfotil jen svoji hlavu, která je patrně bez mozku. Jinak bys totiž okamžitě poznal, že ta fotka je fake. Jasně, hlava je moje, ale tu jsem přidělala na tělo Emilie Clarkeové. Když se ti tak líbí její prsa, tak jí to napiš, ne? Přestože si nemyslím, že by se zajímala o někoho takového, jako jsi ty. Proč by taky měla, debilů je všude plno! Sorry, fakt mě to mrzí. A neber si to osobně, jo?*⁹⁷

Elias se poté ještě snaží několikrát kontaktovat Amélii a usmířit se s ní. Pravděpodobně o ni nechce přijít, ale může ještě Amélie takovému člověku věřit? Situace se uklidní i v rodině a mezi ní, Kirou a Nickem. Amélie se začne oblékat tak, aby se cítila sebevědomě a začne přijímat sebe sama, a hlavně své tělo.

*„Vlasy jsem si vyčesala do drdůlku, mám zlaté kruhy a taky nové džíny. Několikrát se před zrcadlem otočím, prohlížím se ze všech stran. Jo, tohle má něco do sebe, vůbec nevypadám špatně, přesýpací hodiny sem, přesýpací hodiny tam.“*⁹⁸

Hlavními tématy tohoto díla jsou problémy dospívání, které jsou zde čtenářům velmi citlivě a empaticky podány. Je zde ale vyobrazeno i téma šikany a kyberšikany. Protagonistka tohoto díla je šikanována kvůli svému vzhledu. Motiv agresorů není úplně známý, pravděpodobně svou oběť šikanují hlavně pro zábavu, pravděpodobný je také motiv upoutání pozornosti. Typologicky postava agresora odpovídá tzv. agresorovi srandistovi.

Mezi přímé znaky šikany, se kterými se v tomto díle setkáváme, patří posměch a posměšné poznámky. Nepřímým znakem je např. to, že při výběru dvojic pro referát by Amélie opět zůstala sama, kdyby si ji Kira nevybrala.

Kniha by mohla zaujmout především dospívající dívky, jimž by mohla pomoci při „zdlouvání“ tohoto náročnějšího období.

⁹⁷ Tamtéž, s. 81.

⁹⁸ Tamtéž, s. 88.

3.3 Julie a žralok

Julie a žralok je dobrodružný příběh britské autorky *Kiran Milwood Hargrave*. *Kiran Milwood Hargrave* se začala věnovat psaní již v poslední ročníku na univerzitě, v té době psala poezii a hry, poté začala psát knihy pro děti a mládež. Za své knihy pro děti získala mnoho ocenění, její debut *Divka z inkoustu a hvězd* získal prestižní britské ocenění *Waterstones Children's Book Prize 2017* a také *British Book Awards Children's Book of the Year*. Její další kniha *Až přejde zima* pak získala ocenění *Blackwell's Children's Book of the Year 2018*. Kromě psaní knih pro děti a mládež se věnuje také psaní knih pro dospělé.⁹⁹

Její prozatím poslední vydanou knihou pro děti je právě *Julie a žralok*, kterou vytvořila ve spolupráci se svým manželem *Tomem de Freston*. I tato kniha byla nominována na řadu ocenění a získala ocenění *Winner of the Waterstones Children's Gift of the Year 2021*, stejně jako kniha *Divka z inkoustu a hvězd*.¹⁰⁰

Žánrově kniha odpovídá dobrodružné literatuře. Většina zdrojů uvádí, že se jedná o literaturu pro děti od 10, případně od 12 let. V knize jsou řešena problémová témata, jako je psychická porucha, krize v rodině, vztah matky s dcerou, přátelství, ale především šikana. Právě kvůli těmto tématům je kniha vhodná i pro starší čtenáře a dospělé, kteří již dokáží proniknout hlouběji do výše zmíněných témat. Může tak posloužit rodičům a učitelům jako opora při řešení závažných témat (šikana, psychické poruchy). Na rozdíl od předchozích dvou knih, se v této knize setkáváme kromě pohledu oběti i s pohledem agresora a motivy, které ho k šikaně vedou.

Knihou je příběhem Julie, které je 10 let, přesně tedy 10 let a 203 dní. Julie má jméno po babičce, jež zemřela ještě před Juliiným narozením, neboť trpěla demencí. Julie se ale později dozvídá, že kromě demence se potýkala i s psychickou poruchou, stejně jako její máma. Juliin otec se žije jako programátor, matka je

⁹⁹ All about Kiran. Online. Kiran Millwood Hargrave. © 2024. Dostupné z: <https://www.kiranmillwoodhargrave.com/all-about-kiran/>. [cit. 2024-03-06].

¹⁰⁰ Books. Kiran Millwood Hargrave [online]. © 2024 [cit. 2024-03-06]. Dostupné z: <https://www.kiranmillwoodhargrave.com/books/>

mořská bioložka. Společně se pak na dva měsíce odstěhují na Shetlandské ostrovy, kde má její otec programovat starý maják a matka se vydává hledat 400 let starého žraloka grónského, který je vzácný, neboť by v jeho moci mělo být zpomalení času.

Kniha *Julie a žralok* je rovněž psána chronologicky a je členěna do 19 kapitol. Vypravěčkou je samotná Julie, tudíž je kniha psána v ich-formě. Kromě desetileté Julie se v knize setkáváme ještě s dalšími postavami. Setkáváme se s rodiči Julie, Maurou a Danem, kočkou Nudlí, Kinem a jeho sestrou Neetou, Adrianem a jeho dědečkem Ginem a kapitánem Bjornem. Kin je Juliiným prvním přítelem na ostrově, mají s rodiči prádelnu s knihovnou a stejně jako Julie si i on prochází šikanou. Adrian je právě iniciátorem šikany, spolu se svými kamarády šikanují Kina a později i Julii.

Kniha vyniká i svým grafickým zpracováním. Ilustrace jsou laděny do žluté, černé a bílé barvy. V těchto barvách je i obálka knihy, na které je vyobrazena právě Julie se žralokem. Žlutá barva má v knize své místo, žluté barvy je kabátek Juliiny mámy, který si později obléká i Julie, žlutým písmem je napsaný i název lodi, kterou si Juliina máma pořídí a v neposlední řadě je žlutou barvou vymalováno psychiatrické oddělení, kde je hospitalizována Juliina matka. Černá barva potom symbolizuje temno, temno mořských hlubin a tajemství.

Knížka je obohacena také o informace z astrologie a zoologie, přesněji tedy z oblasti mořského světa, neboť Juliina máma je mořská bioložka. S tím se pojí i některé odborné termíny, které se v knize objevují – *murmulace*, *fosilie*, některé jsou psány i v angličtině či latině – *Polaris*, *Kassiopeia*, *Balaenoptera musculus*, *Physeter macrocephalus*, *Somniosus microcephalus*. Všechny tyto termíny jsou ale v knize přeloženy nebo vysvětleny. Dále se zde objevují různé zeměpisné názvy – *Gretna Green*, *Cornwall*, *Mainland*. A stejně jako v předchozích knihách, tak i v této knize jsou časté dialogy.

Poté, co se Julie s rodiči přestěhuje na Shetlandské ostrovy do majáku, seznámí se tam s Kinem, který na maják chodí pozorovat hvězdy. Když ho Julie na majáku objeví, představí se jí jako Kin. Když jde potom ale Julie jeden den s mámou do knihovny a prádelny, potkají se tam s Kinem a jeho mámou, která Kina osloví jinak, což Julii zarazí:

„Ty se nejmenuješ Kin?“ „Musíš přísahat, že to nikomu neřekneš.“ „Čestný skautský,“ prohlásila jsem a zamávala mu třemi prsty před obličejem. Pokusil se moje gesto napodobit a tvářil se zmateně, tak jsem dodala: „Přísahám, že to nikomu neřeknu.“ „Jmenuju se...Kinšak.“ Otrásl se. „To je hezké.“ „Znamená to kytky.“ „Já mám kytky ráda, ty ne?“ „Asi jo,“ odpověděl pomalu. „Ale kluci ve škole říkají...“¹⁰¹

V této části Kin poprvé pouze naznačuje, že si z něj jeho spolužáci utahují. A to konkrétně kvůli jeho jménu. Z toho důvodu Kin nemá své jméno rád a stydí se za něj. Ani Julii jej nechtěl prozradit. Pravděpodobně ze strachu, aby si z něj Julie nezačala utahovat.

„Oni nechali prádelnu na starost tobě a tvé sestře?“ „A knihovnu. Občas dokonce dovolili, abych tu na to dohlížel sám,“ prohlásil hrdě. „Jenže pak...“ Vzdychl. „Pak co?“ zeptala jsem se. Nedokázala jsem si představit, že by tu Kin způsobil nějakou pohromu. „Jenom pár kluků ze školy. Občas sem přijdou.“ „Pozvat Neetu na rande?“ „Ne, fuj!“ Zhmuseně zkroutil horní ret tak, že se skoro dotkl jeho nosu. „Ale prostě na mě nejsou moc milí.“¹⁰²

To je další náznak toho, že chování Kinových spolužáků k němu není úplně v pořádku. Kin ale jako kdyby měl strach říct něco víc. Stále pouze naznačuje, že si z něj spolužáci buď dělají legraci nebo se k němu nechovají mile. Z toho ale stále nelze plně vyvodit, že se jedná o šikanu, neboť šikana je ve většině případu opakovaným a dlouhodobějším aktem. Opět se nám zde potvrzuje, jak jsou šikanované děti uzavřené a dělá jim problém se někomu svěřit, když je něco trápí.

„Mě loni taky šikanovalo pár holek ze třídy nade mnou. Šťouchaly mě do břicha a říkaly mi velrybo a kytovče, ačkoli velryby jsou ve skutečnosti kytovci. Ale když jsem je na to upozornila, všechno se akorát zhoršilo.“ „Řekl jsi to máme?“ zeptala jsem se, protože přesně to jsem udělala já. Hned druhý den ráno se

¹⁰¹ HARGRAVE, Kiran Millwood. *Julie a žralok*. přeložil Anežka MANN. [Praha]: Slovart, 2023. ISBN 978-80-276-0586-6, s. 47.

¹⁰² Tamtéž, s. 64.

vypravila do školy a ty holky mě celý zbytek roku nechaly na pokoji a po prázdninách všechny přešly na jinou školu. „Ani omylem,“ řekl Kin. „Ale Neeta si toho všimla. Nenechala by mě tu, kdyby tu se mnou nebyl někdo další...“¹⁰³

V této ukázce už je chování Adriana a jeho party prezentováno jako šikana. Rovněž v této ukázce Julie čtenářům přiznává, že i ona byla obětí šikany. Kinovi o tom ale neřekne. Přiznává i to, že se nebála a řekla to své mámě, která ihned situaci řešila ve škole. Navrhne i Kinovi, aby se mámě svěřil, ten to ale jednoznačně odmítá. Zmíní se pouze, že o tom ví jeho sestra, která ho od té doby nenechává v prádelně ani knihovně samotného. Ani ona ale rodičům neřekla, co se Kinovi děje. Možná kdyby se Julie Kinovi svěřila, že i ona byla obětí šikany a přiznala se mamce, která vše ve škole řešila a šikana pak ustala, viděl by Kin naději a vzor, že to vše může skončit, a také by se rodičům svěřil.

„A když jsem jel tuhle jednou na kole, vrhnul se Adrian přímo na mě. Pokoušel jsem se mu vyhnout a spadl jsem.“

...

„A řekls o tom mámě?“ „Nikdy! A ty jí to taky nesmíš říct. Slibuješ?“¹⁰⁴

„Pokusila jsem se ho přemluvit, aby někomu řekl o Adrianovi, ale on to rozhodně odmítl. Chápala jsem to, svým způsobem. Když šikanovali mě, připadla jsem si tak trochu slizká a nechutná, jako slimák, a trvalo celou věčnost, než jsem byla schopná to někomu říct.“¹⁰⁵

O šikaně mají ještě Julie s Kinem i další rozhovory. V tom se jí Kin svěřuje, že kromě urážek ho spolužáci napadají i fyzicky. Vyskytuje se nám zde tedy jak verbální, tak fyzická šikana. I s tím se ale Kin odmítá svěřit rodičům a žádá o to i Julii. Má strach, že by se celá situace ještě zhoršila. Julie se čtenářům zároveň svěřuje s tím, jak se cítila, když byla ona obětí šikany a přirovnává se ke slimákovi.

¹⁰³ Tamtéž, s. 65.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 88.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 98.

I ona v ukázce přiznává, že jí trvalo dlouho, než nasbírala odvahu a svěřila se rodičům.

„To je Kytkova holka!“ Adrian smykem zastavil přímo před mým kolem a já musela prudce zabrzdit. „Vždyť je dvakrát větší než on,“ chechtal se jeden z jeho kamarádů. „Není tvoje máma odbornice na velryby?“ zeptal se druhý, vysoký kluk s kudrnatými vlasy. „To proto si pořídili tebe?“¹⁰⁶

Po Kinovi se obětí šikany Adriana a jeho party stane i Julie, která si tak šikanou prochází už podruhé, a to kvůli svému vzhledu. Julie je silnější postavy a ostatní děti si ji dobírají za to, jak vypadá. Přirovnávají ji k velrybě. Příčinou, která agresory k šikaně Julie vedla, byl její vzhled.

„Po večeři se máma s tátou trochu pohádali.“¹⁰⁷

„To se vyplatilo do poslední pence.“ „Co se vyplatilo?“ zeptal se táta a mezi obočím měl už zase tu starostlivou vrásku. „Expresní doručení,“ řekla máma vesele...

...

„Takže jsi dostala peníze na výzkum?“ vyhrkla jsem nadšeně, protože jsem si vzpomněla, jak říkala, že foťák bude to první, co si pořídí, až je dostane. „Ale no tak, Julie,“ řekla máma a foťák mi trochu příliš prudce vytrhla z ruky. „Zniš úplně jako tvůj táta. Tohle je investice, chápeš?“¹⁰⁸

„Žádnou další hádku už jsem neslyšela, dokonce ani nic o drahém fotoaparátu, ale možná prostě byli jen o trochu tišší.“¹⁰⁹

Z těchto dvou ukázek je patrné další téma, kterým je krize v rodině, tady se krize týká konkrétně financí, kvůli kterým se rodiče Julie hádají. Maura (matka

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 105.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 76.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 82–83.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 98.

Julie) totiž utrácí peníze, jež investuje do hledání žraloka grónského, to se ale nelíbí Danovi (otci Julie), který po Mauře chtěl, aby počkala na grant a finančně vyšli.

„Chodiš plavat nebo...“ Kin zavrtěl hlavou. „Já neumím plavat.“ Narovnal jsem se. „Vždyť bydlíš na ostrově.“ „No a?“ Kin znova ztuhl a nedíval se na mě. „Teď zniš jako kluci ze školy. Jednou mě zkusili hodit do moře.“

....

„Vikingové neuměli plavat, namítl Kin a hrdě vystrčil bradu.

...

„Ale ty nejsi viking.“

„Mohl bych být,“ prohlásil Kin a jeho hlas zněl i přes hluk praček trochu příliš hlasitě. Zase se tvářil nešťastně. „Co je na tom tak divného?“ „Nemyslela jsem – to.“ „Všechno v pořádku?“ Ve dveřích stála Neeta. „Jo,“ řekl Kin a odsedl si ode mě. „Julie už je na odchodu.“¹¹⁰

V této ukázce dochází ke konfliktu mezi Julií a Kinem, když spolu konverzují o plavání. Dostanou se také k vikingům a Julie zasáhne Kinovu slabinu, aniž by tušila, že tak koná. Kin se ale urazí a Julie už nemá šanci mu to vysvětlit.

„Julie- „Věděla jsem, že se mi chystá omluvit, ale nechtěla jsem to slyšet. „Já taky,“ řekla jsem. Pořád se ještě díval na svou nohu, když řekl: „Adrian a ostatní říkají, že tenhle ostrov patří vikingům a že já nikdy nebudu jedním z nich, protože moji rodiče pochází z Indie a já používám jiná jména a slova než oni...“¹¹¹

Kin chvíli Julii v majáku nenavštěvuje a nevidají se, poté ale jeden večer za Julií přijde a chce jí vysvětlit, proč po ní posledně tak „vystartoval“ kvůli plavání a vikingům. Svěřil se Julii, že jedním z důvodů toho, proč jej jeho spolužáci šikanují, je, že je jiný než oni. Jeho rodina totiž pochází z jiné země, z Indie. Takže

¹¹⁰ Tamtéž, s. 68–69.

¹¹¹ Tamtéž, s. 87.

si ho dobírají kvůli jeho původu a neustále mu připomínají, že kvůli tomu nikdy nebude jedním z nich. Jde o rasově motivovanou šikanu.

„Srdce mi poskočilo na hrudi. Pohled na vlastní jméno vedle žraloka stál za všechny máminy nálady. Záleželo na mně, záleželo na mně stejně jako na jejím výzkumu.“¹¹²

Tato ukázka nám otevírá hned dvě další témata, která se v knize objevují, a to vztah matky s dcerou a psychickou poruchu. Julie ví, jak moc její matce na výzkumu záleží, proto je nadšená z toho, že svou novou loď pojmenovala právě po ní a po výzkumu, který je pro ni tak důležitý – Julie a žralok. Od toho názvu je odvozen i název celé knihy. Zároveň zde Julie zmiňuje náladovost své matky. Julie je ale ještě dítě a netuší, jak moc je náladovost její matky závažná. Psychické poruchy jsou dalším vážným tématem, o kterém se v dětské literatuře příliš nemluví, i když se jedná o globální téma, o němž by se rozhodně mluvit mělo.

„Moji nejlepší kamarádku ve škole šikanovali. Měla velké uši a jeden kluk ji za ně často zvedal.“ „Tak to není,“ vyhrkla jsem zděšeně. Kin měl každopádně uši úplně normální. „Nestalo se jí nic?“ „Ne, neboj,“ odfrkla máma. „Děti, které šikamují druhé, si vybírají ty, o kterých si myslí, že jsou slabší než ony. A tak jsme přišly na to, co je jeho slabina.“¹¹³

Když si při jednom z rozhovorů Juliina matka všimne, že při zmínce o Adrianovi se Julie zachovala divně, snaží se z ní dostat, proč tomu tak je. V ukázce je také vidět, jak máma citlivě vysvětluje dítěti, jak a proč si agresori vybírají své oběti, které budou šikanovat. Je zde také zmínka o tom, jak se mohou děti bránit a podělit se o svou zkušenost se šikanou. Tím vnukne Julii nápad, netuší ale, co vše tato rada způsobí.

„Kytka! Velryba!“ Viděla jsem, jak se jejich siluety zvětšily, když se zvedli od ohně a vyrazili směrem k nám.

¹¹² Tamtéž, s. 112.

¹¹³ Tamtéž, s. 121.

...

Copak, copak, Kytíčko? “ Adrian se teď zaměřil na Kina a ukázal na jeho dalekohled. „Dej to sem.“ Kin ustupoval, a i když pořád ještě seděl na kole. „Je můjho táty.“ „Tomu rozhodně nebude vadit, když si ho půjčím. Dej to sem.“

....

„Ale počkat, umí on vůbec anglicky?“¹¹⁴

V této ukázce jsou opět vidět urážlivé přezdívky a urážlivé poznámky, které se opět týkají jejich vzhledu a Kinova původu (verbální šikana), a které Julie s Kinem dostávali od Adriana a jeho party. Právě tato situace předcházela Juliinu útoku na Adriana.

„Je fakt divná, jako ty,“ prohlásil Adrian se zářivým úsměvem na rtech. „Takže tvoje máma je stejně ubohá jako ty?“ Adrian se okamžitě přestal usmívat. „Co to řekla?“ „A kde vůbec je?“ Kin mě zatáhl za rukáv. „Julie- „„Proč tu není s tebou?“ „Zmlkni!“ Adriamův hlas byl hluboký¹¹⁵ a výhružný, ale zaslechla jsem v něm ještě něco jiného. Rozechvělého. Slabinu, přesně takovou, o jaké mluvila máma.“¹¹⁶

V této ukázce je právě výše zmíněný dopad, který měla na celou situaci rada Juliiny mámy. Julie při hádce s Adrianem a jeho partou objevila Adrianovu slabinu a rozhodla se skrze ni na Adriana zaútočit a vrátit mu tak bolest, kterou způsoboval jí a především Kinovi. Ani Julie ale netušila, že Adrian vyrůstá pouze se svým dědou, protože jeho máma se o něj nedokázala postarat a otec se k ostatním lidem nikdy nechoval hezky, podobně jako teď Adrian. Adrian má tak předpoklady k tomu, že bude aktérem šikany, už z rodiny a rodinné výchovy.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 133.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 134.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 134.

„A Adriana jeho máma vážně opustila. A jeho táta taky. Už je to pár let, byli jsme ve třetí třídě.“ „To jsem nevěděla.“ „I tak,“ řekl Kin. Díval se na mě jako na cizí. „Jeho táta není dobrý člověk, mluvil s mým tátou tak, jako Adrian mluví se mnou, ale bylo to mnohem horší. Jeho táta taky odešel, loni. Pracuje na ropné plošině. To proto žije Adrian u Gina.“¹¹⁷

„Nechci to nijak omlouvat,“ pokračoval, jako by pořád mluvil ke svojí lži. „Ale asi jsem prostě žárlil.“ „Na Kina?“ „A na tebe.“ Pokrčil rameny. „Kvůli vašim rodičům. Opravdu jim na vás záleží.“¹¹⁸

Právě v této ukázce Adrian odhaluje svůj motiv. Svě chování obhajuje tím, že Kinovi a Julii záviděl, jaké mají rodiče, a proto se k nim tak choval. Jde o motiv žárlivosti. Příběh nakonec končí smířením všech aktérů šikany. Nekončí ale tak úplně „happy endem“, neboť maminka Julie končí v psychiatrické léčebně s diagnózou bipolární poruchy.

Julie a žralok je jedno z děl, které by rozhodně mělo být předkládáno mladým čtenářům, neboť se v něm řeší mnoho významných a v dnešní době aktuálních témat, která se autorům podařilo empaticky a přijatelně pro mladé čtenáře vykreslit. I přesto, že psychické poruchy jsou v dnešní společnosti velkým tématem, v literatuře pro děti a mládež se o nich příliš nepíše. I to je jeden z důvodů, proč by právě toto dílo mělo být zařazeno do četby dětí. I v tomto díle opět můžeme vidět, jak děti dokáží šikanu dlouho skrývat a trvá jim dlouho, než se s traumatem dokáží někomu svěřit.

V této knize je asi nejdokonaleji (ze všech tří) vykreslena i osobnost agresora. Víme, z jaké rodiny agresor pochází, tudíž víme, že díky tomu má předpoklady pro to, že z něj v budoucnu bude právě agresor. Rovněž je zde zmíněn motiv, kterým je žárlivost. Julie je šikanována kvůli svému vzhledu, Kin kvůli

¹¹⁷ Tamtéž, s. 135.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 154.

svému původu a jménu. Pozorovat můžeme především přímé znaky např. ponižování, posměch, hrubé žertování a ponižování.

3.4 Srovnání analýz

Srovnávat budeme analýzy tří výše analyzovaných knih – *Jsem Vincent a nebojím se*, *Nahoře bez* a *Julie a žralok*. V prvním zmiňovaném díle je šikana hlavním tématem. Především ve dvou posledních dílech se setkáváme i s dalšími závažnými tématy, která jsou zde rozebírána s ohledem na věk recipientů. V dílech můžeme najít řadu podobností. Šikana se vždy týká školního prostředí, postavy jsou šikanovány svými spolužáky ve škole či mimo školu.

Ve všech třech dílech se setkáváme s postavami, které jsou šikanovány kvůli svému vzhledu. Postava Vincenta z díla *Jsem Vincent a nebojím se* se potom setkává s šikanou i z dalších nevysvětlitelných důvodů, jednoduše proto, že je jiný než ostatní. Kin z díla *Julie a žralok* je šikanován kvůli svému původu, stejně tak Jas z díla *Jsem Vincent a nebojím se*.

Julie a žralok je jediné dílo (ze 3 analyzovaných), kde je více rozebírána šikana vedlejší postavy (Kina), než postavy hlavní. V knize *Jsem Vincent a nebojím se* je hlavním tématem šikana hlavní postavy, ale setkáváme se zde i s vedlejší postavou, která si šikanou prošla. V díle *Nahoře bez* je potom šikanována pouze hlavní postava.

Pokud jde o formu psaní, všechna díla jsou psána chronologicky a vypravěčem je vždy hlavní postava, jsou tedy psána v ich-formě. Ve všech dílech je hojně využívána přímá řeč a dialog.

Formami se šikana ve všech třech dílech něčím liší. V díle *Jsem Vincent a nebojím se* se setkáváme jak se slovními, tak s fyzickými útoky. V knize *Nahoře bez* se opět objevují především slovní poznámky, ale také se zde setkáváme se specifickou formou šikany, kterou je kyberšikana. *Julie a žralok* se vyznačuje spíše slovními útoky, fyzické útoky se objevují řidčeji a rozhodně nejsou tak vážné jako třeba v díle *Jsem Vincent a nebojím se*.

Motivy agresorů jsou ve všech dílech rozdílné. V díle *Jsem Vincent a nebojím se* není motiv úplně zřejmý, neboť pohled agresora v díle není úplně vykreslený. Stejně tak je to u díla *Nahoře bez*, kde jsou pravděpodobnými motivy agresorů především nuda a upoutání pozornosti. Naopak v díle *Julie a žralok* je motiv přímo zmíněn a jde zde o žárlivost.

Pouze v knize *Nahoře bez* Amelie sebere odvahu a sama dokáže proti agresorům zakročít. Kdežto v dalších dvou knihách je vidět, jak je pro děti těžké se někomu s tímto traumatem svěřit a jak dlouho celý takový proces trvá. Ve všech těchto dílech je ale vždy osoba, které se oběť svěřuje.

V dílech *Julie a žralok* a *Jsem Vincent a nebojím se* se hlavní postavy a oběti šikany svěřují kamarádům, kteří si právě také prošli nebo procházejí šikanou. V těchto dílech se u obou hlavních postav rozvinul velice kladný vztah k přírodě, ta pro ně je jakýmsi místem úniku od každodenního trápení.

Při vyobrazení tématu se všichni autoři snaží o maximální autenticitu a realistické vyobrazení celého aktu šikany. Jsou zde vykresleny pocity šikanovaných dětí, jejich chování, uzavření se do sebe apod. Tato vyobrazení jsou emocionálně velmi silná a ve čtenářích to může vyvolat různé pocity od dojetí po strach. Texty tak mohou sloužit jako příručka pro prevenci a šíření informovanosti o tomto tématu. Všechny texty jsou také velmi poučné, mohou sloužit jako jakýsi podklad, jak se zachovat, pokud se staneme obětí šikany nebo pokud někdo v našem okolí je obětí šikany.

Všechna tato díla jsou doporučována čtenářům od 10, případně 12 let, vhodná jsou také pro dospělé čtenáře, pro které by mohla být velice naučná.

Závěr

Tato bakalářská práce je rozdělena na dvě hlavní části. První částí je teoretická část, která je rozdělena do dalších dvou částí. V první části je recipient seznámen s problematikou šikany. Je zde vysvětlen pojem šikana a jsou popsány různé formy šikany, příčiny šikany a také různé znaky, na základě nichž je možné poznat, že se setkáváme s někým, kdo je obětí šikany. Formulována je zde i problematika prevence šikany. Jednou z podkapitol je také charakteristika aktérů šikany – agresora a oběti. Druhá část je zaměřena na teorii literatury pro děti a mládež, kde je definována teorie literatury pro děti a mládež. Další podkapitoly se poté věnují funkcím tohoto odvětví literatury, jeho vývoji a pojetí problémových témat v současné literatuře pro děti a mládež.

Druhá část je praktická a je zaměřena na analýzu a rozbor vybraných děl, kde se řeší téma šikany. Konkrétně jsou zde rozebrána tři vybraná díla, ve kterých je analyzováno několik aspektů, jež se opírají o poznatky získané v první části této práce.

Analýza vybraných děl potom prokázala, že téma šikany je v současné literatuře pro děti a mládež velmi populární, autoři se k ní snaží přistupovat zodpovědně a šířit tak povědomí o tomto tématu nejen mezi dětmi, ale i dospělými.

Prostřednictvím literárních děl autoři vyobrazují realitu šikany ve školním prostředí i mimo něj. Autenticky a s ohledem na věk čtenářů se snaží vyobrazit projevy násilí, emoce obětí a poukázat na následky, které může šikana způsobit. Tato díla se pak vyznačují potenciálem oslovit mladé čtenáře, jejich rodiče a pedagogy a přivést je k zamyšlení.

Cílem této bakalářské práce bylo zvýšit u čtenářů povědomí o tomto problému, seznámit je s problematikou literatury pro děti a mládež a provést analýzu a interpretaci děl, ve kterých je řešeno téma šikany.

Toto téma by v budoucnu bylo možné ještě dále rozšířit. Bylo by např. možné porovnávat, jak je téma šikany zpracováváno v české literatuře pro děti a mládež a v překladové literatuře pro děti a mládež.

Pomocí dotazníkového šetření by potom bylo možné zjistit, jak na čtenáře působí různé ukázky z děl, obálky, ilustrace, popisy postav apod. Bylo by možné také provádět rozhovory s respondenty, kteří by byli čtenáři některé z těchto knih. Na základě toho by se dalo zjistit, jak je knihy a příběhy o šikaně ovlivňují.

Seznam použité literatury

Primární literatura

HARGRAVE, Kiran Millwood. *Julie a žralok*. Přeložil Anežka MANN. Praha: Slovart, 2023. ISBN 978-80-276-0586-6

KOENS, Enne. *Jsem Vincent a nebojím se*. Přeložil Pavla VAN DAM MARKOVÁ. Modrý slon (Meander). Praha: Meander, 2022. ISBN 978-80-7558-191-4

NYMPHIUS, Jutta. *Nahoře bez*. Přeložil Eva OSINOVÁ. Brno: Jota, 2022. ISBN epub9788075659354

Sekundární literatura

BAJEROVÁ, Markéta a VÁGNEROVÁ, Kateřina. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-912-5

BENDL, Stanislav. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV nakladatelství, 2003. ISBN 8086642089

BOURCET, Stéphane a GRAVILLON, Isabelle. *Šikana ve škole, na ulici, doma: jak bránit své dítě--: praktický průvodce pro rodiče, pedagogy a vychovatele*. Přeložil Martina VANČUROVÁ. Praha: Albatros, 2006. ISBN 8000015528

ČEŇKOVÁ, Jana a kol. *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury: adaptace mýtů, pohádek a pověstí, autorská pohádka, poezie, próza a komiks pro děti a mládež*. Praha: Portál, 2006

DAŘÍLEK, Pavel. *Agrese a šikana u dětí a možnosti jejich zvládnání*. Studijní opora. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3758-3

JANOŠOVÁ, Pavlína a ŘÍČAN, Pavel. *Jak na šikanu*. Grada, 2010. ISBN 978-80-247-8348-2

KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-871-5

KOLÁŘ, Michal a STEJSKAL, Bohumil. *Bolest šikanování*. Praha: Portál, 2001. ISBN 807178513X

KOLÁŘ, Zdeněk. *Výkladový slovník z pedagogiky: 583 vybraných hesel*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3710-2

Literatura pro děti a mládež na začátku tisíciletí: kontexty, problémy, trendy. Praha: Obec spisovatelů, 2009. ISBN 978-80-904218-3-7

LOVASOVÁ, Lenka. *Šikana*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN isbn80-86991-65-2

MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Pedagogika. Praha: Grada, 2015. ISBN 978-80-247-5309-6

MOCNÁ, Dagmar a PETERKA, Josef. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X

SEGI LUKAVSKÁ, Jana (ed.). *Dítěti vstříc: teorie literatury pro děti a mládež*. Teoretická knihovna, 36. Brno: Host, 2018. ISBN 978-80-7577-413-2

SLADOVÁ, Jana. *Dětství a dospívání v současné literatuře pro děti a mládež*. Monografie. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-4025-5

Šikana v dětství jako predisponující faktor pro psychické problémy v dospělosti. *Česká a slovenská psychiatrie*. 2014, roč. 110, č. 6, s. 317-325. ISSN 1212-0383

TOMAN, Jaroslav. *Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury*. České Budějovice: Univerzita Jihočeská, 1992. ISBN 8070400552

ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995. ISBN 8071780499

Internetové zdroje

AISIS, o.s. Jak poznám, že mi šikanují dítě? *Minimalizace šikany*. [online]. 2023. [cit. 4.12.2023]. Dostupné z: https://www.minimalizacesikany.cz/chci-se-dozvedet/48-rady-pro-rodice/205-jak-poznam-ze-mi-sikanuji-dite#s5_scrolltotop

All about Kiran. [online]. Kiran Millwood Hargrave. © 2024. [cit. 2024-03-06]. Dostupné z: <https://www.kiranmillwoodhargrave.com/all-about-kiran/>.

Books. *Kiran Millwood Hargrave* [online]. © 2024 [cit. 2024-03-06]. Dostupné z: <https://www.kiranmillwoodhargrave.com/books/>

Co je kyberšikana. *E-bezpečí*. © 2024. [cit. 2024-03-11]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/kontakt/71-trivium/1418-co-je-kybersikana>. *Enne Koens*. [online]. © 2024. Dostupné z: <https://www.ennekoens.nl/?lang=en>. [cit. 2024-03-05].

Enne Koens. Online. © 2024. Dostupné z: <https://www.ennekoens.nl/?lang=en>. [cit. 2024-03-05]

Jutta Nymphius. Online. 2024. Dostupné z: <https://www.jutta-nymphius.de/>. [cit. 2024-04-11].

NEJEDLÁ, Pavla. Berme děti vážně – o vážných tématech v dětské literatuře. *Kavárna Host Brno* [online]. 2021. [cit. 2024-03-05]. Dostupné z: <https://kavarna.hostbrno.cz/clanky/berme-deti-vazne-o-vaznych-tematech-v-detske-literature?fbclid=IwAR0i3JB-rxHYz6zJXciqIZFpjuwa1y9J1NtseTvcRtp1qec0dcyDEYoa9U>.

Šikana a její dopady. *13 hříchů rodičovství*. [online]. 2022. [cit. 2024-02-20]. Dostupné z: <https://13hrichurodicovstvi.cz/43-sikana-a-jeji-dopady/>.

Dokumenty

MACHÁČKOVÁ, Iveta. *Šikana ve škole a její prevence na 1. stupni základní školy* [online]. Hradec Králové, 2021 [cit. 2023-11-08]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/z8b7zi/>. Diplomová práce. Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Ing. et Ing. Mgr. Marie Herynková, Ph.D.

Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování MŠMT č. j.: 21291/2010-28, příloha č. 6

Metodický pokyn č. j. MSMT-21149/2016

Seznam tabulek

Tabulka 1: Typy iniciátorů šikanování podle M. Koláře (2011).....	11
Tabulka 2: Přímé a nepřímé ukazatele podle L. Lovasové (2006).....	17
Tabulka 3: Základní formy šikany (Kolář 2011)	21

NÁZEV:

Téma šikany v současné světové literatuře pro mládež

AUTOR:

Klára Purkertová

KATEDRA:

Katedra českého jazyka a literatury

VEDOUcí PRÁCE:

Mgr. Jana Sladová Ph.D.

ABSTRAKT:

Tato bakalářská práce je zaměřena na téma šikany v současné světové literatuře pro mládež. První část je zaměřena na teorii šikany. Druhá část se zabývá teorií literatury, současnou tvorbou a pojetím problémových témat v literatuře pro děti a mládež. Třetí část se věnuje analýze vybraných literárních děl. Cílem této práce je zjistit, jak vybraná díla pracují s tématem šikany a jak je toto téma ve vybraných dílech zpracováno.

Výsledek této práce by mohl sloužit jako podklad pro pedagogy, kteří pracují s šikanou ve výuce. Dále může poskytnout doporučení pro rodiče a děti, kteří se zabývají problematikou šikany, nebo kteří se se šikanou setkávají. Tato práce by jim mohla poskytnout podklad pro práci s tímto tématem. Rovněž by tato práce mohla ve společnosti zvýšit povědomí o šikaně.

KLÍČOVÁ SLOVA:

Šikana, literatura pro mládež, současná světová literatura pro mládež, beletrie

TITLE:

The Topic of Bullying in Contemporary World Literature for Youth

AUTHOR:

Klára Purketová

DEPARTMENT:

The Department of Czech Language and Literature

SUPERVISOR:

Mgr. Jana Sladová Ph.D.

ABSTRACT:

This bachelor's thesis focuses on the topic of bullying in contemporary world literature for youth. The first part focuses on the theory of bullying. The second part deals with the theory of literature, contemporary works, and the treatment of problematic topics in literature for children and youth. In the third part, we analyze selected literary works. The aim of this thesis is to examine how the selected works deal with the topic of bullying and how this topic is treated in the selected works.

The result of this work could serve as a basis for educators working with bullying in teaching. Furthermore, it could provide recommendations for parents and children dealing with bullying issues or encountering bullying, and this work could provide them with a basis for working with this topic. This thesis could also raise awareness about bullying in society.

KEYWORDS:

Bullying, literature for youth, recent world literature for youth, fiction